

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
VATANDAŞLIK DEĞERLERİNE İLİŞKİN ÖYKÜLERE
DAYALI GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİBEL KURU

DANIŞMAN
DOÇ. DR. GÜRSOY AKÇA

HAZİRAN, 2016

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN VATANDAŞLIK
DEĞERLERİNE İLİŞKİN ÖYKÜLERE DAYALI GÖRÜŞLERİ

SİBEL KURU

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 15.06.2016

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gürsoy AKÇA

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Kasım YILDIRIM

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Selçuk ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

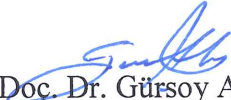
HAZİRAN, 2016

MUĞLA

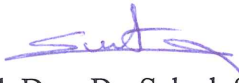
TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 20/05/2016 tarih ve 145/5 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Sibel KURU'nun "Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Değerlerine İlişkin Öykülere Dayalı Görüşleri" adlı tezini incelemiş ve aday 15/06/2016 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine **oy birliği** ile karar verildi.

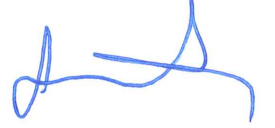

Doç. Dr. Gürsoy AKÇA
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Kasım YILDIRIM
Üye

Yrd. Doç. Dr. Selçuk ŞİMŞEK
Üye

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Değerlerine İlişkin Öykülere Dayalı Görüşleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Sibel KURU

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı: KURU

Adı : SİBEL

Kayıt No:10114935

TEZİN ADI

Türkçe: Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Değerlerine İlişkin Öykülere Dayalı Görüşleri

Y. Dil : 8TH GradeStudents' Views Based On The Stories About Citizenship Values

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

O

OO

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 15.06.2016

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : AKÇA, Gürsoy

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:86

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde kazanılması hedeflenen değerler,
2. Öğrencilerin vatandaşlık değerlerini kazanma durumları ve bu değerlere ilişkin görüşleri konu edinmektedir.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

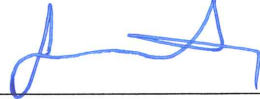
1. değer
2. eşitlik
3. özgürlük
4. vatanseverlik
5. farklılıklara saygı

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

- 1.value
2. equality
3. freedom
4. patriotism
5. respect for diversity

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☐

Yazarın İmzası :

Tarih : ...../...../.....

ÖZET

ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN VATANDAŞLIK DEĞERLERİNE İLİŞKİN ÖYKÜLERE DAYALI GÖRÜŞLERİ

Sibel KURU

Yüksek Lisans Tezi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Gürsoy AKÇA

Haziran-2016, 86 Sayfa

Vatandaşlık eğitimi milli, manevi, evrensel ve demokratik değerlere sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Vatandaşlık değerleri ise, etkin vatandaş yetiştirebilmek için bireylerin sahip olması gereken değerlerdir. Değerlere karşı duyarlılık ailede başlar, eğitim öğretim ortamları ve sosyal çevrede devam eder. Bu çalışmanın amacı, ortaokul 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde kazanılması hedeflenen değerlere ilişkin öğrencilerin görüşlerini ele almaktır.

Araştırma 2014-2015 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde Muğla ili Menteşe ilçesindeki yansızlık ilkesine göre tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen, 300 tane 8. sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma, öğrencilerinin vatandaşlık değerlerini kazanma sürecindeki deneyimlerini ve görüşlerini yansıtacağı için tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Nitel araştırma yöntemi ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler Vatandaşlık Değerleri Anketi ile elde edilmiştir.

Elde edilen veriler, istatistiksel olarak çözümlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde öğrencilerin değerler konusunda fikir sahibi oldukları, değerleri yaşamlarında uyguladıkları ve bu konularda yorum yapabilme eğilimleri olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: değer, eşitlik, özgürlük, vatanseverlik, farklılıklara saygı

ABSTRACT

8TH GRADESTUDENTS' VIEWS BASED ON THE STORIES ABOUT CITIZENSHIP VALUES

Sibel Kuru

Master's Thesis

Graduate School of Education Sciences

Department of Primary Education

Social Sciences Teaching

Advisor: Assoc.Prof.Dr. Gürsoy AKÇA

June-2016, 86 Pages

Citizenship Education aims at educating individuals with the national, moral, universal and democratic values. As for the citizenship values, they are the values an individual should have in order to raise an active citizen. The sensitivity towards values begins in the family and continues in the educational atmosphere and social environment. The aim of this study is to discuss students' views on the values aimed to be gained in the Citizenship and Democracy Education course.

The research was carried out with 300 students at 8th grade and 20 Social Sciences teachers in Menteşe, Muğla at the second term of 2014-2015 school year. Those students and teachers were chosen through random sampling method in compliance with the neutrality principle. The research is a descriptive one in screening model since it will reflect the experiences and views of the students and teachers during the process of gaining and teaching citizenship values. It was carried out with quantitative method. The data in the research was obtained through Citizenship Values Survey.

The data has been analysed statistically and the findings have been interpreted. As a result of the research, it has been observed that students hold a view about values and apply them in their lives and that they tend to be able to comment on these issues.

Keywords: value, equality, freedom, patriotism, respect for diversity

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans programı sürecinde başta Prof. Dr. İbrahim GÜNER, Doç. Dr. Mustafa ERTÜRK ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa GİRGIN ve emeği geçen tüm akademisyenlere,

Tez çalışmam süresince, beni cesaretlendirerek rehberlik eden, danışmanım Doç. Dr. Gürsoy AKÇA'ya,

Tez konumun belirlenmesi aşamasında fikirlerini ve deneyimlerini paylaşan Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ'ye,

Çalışmalarına destek olan, bana yol göstererek araştırmamı tamamlamamı sağlayan Doç. Dr. Kasım YILDIRIM'a,

Tez çalışmamda değerlere ilişkin hikâyeleri yazarak tezime büyük katkı sağlayan meslektaşım Erol UMURBEK'e,

Tez jüri üyeleri Doç. Dr. Gürsoy AKÇA, Doç. Dr. Kasım YILDIRIM ve Yrd. Doç. Dr. Selçuk ŞİMŞEK'e,

Anketlerin uygulanması aşamasında kolaylık sağlayan okul idarecilerine, gönüllü olarak çalışmalarına katılan öğretmen arkadaşlarıma ve öğrencilere,

Eğitimim süresince beni destekleyen aileme, cesaretlendiren eşim Serdal Kuru'ya, çalışmalarım boyunca ihmal ettiğim kızım Melis Zeynep'e teşekkür ederim.

Sibel KURU

HAZİRAN, 2016

MUĞLA

İÇİNDEKİLER

TABLolar DİZİNİ.....	xiii
SEMBOLLERVE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	6
2.1.Kuramsal Çerçeve.....	6
2.1.1. Değer Kavramı.....	6
2.1.2. Değerlerin Özellikleri.....	8
2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması.....	9
2.1.4. Değer Eğitimi.....	9
2.1.4.1.Aile ve Değerler Eğitimi	11
2.1.4.2.Okul ve Değerler Eğitimi	12
2.1.4.3.Toplum ve Değerler Eğitimi	13
2.1.4.4.Medya ve Değerler Eğitimi	14
2.1.5. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar.....	15
2.1.6. Vatandaşlık Değerleri Eğitimi.....	16
2.1.6.1.Dayanışma.....	23
2.1.6.2.Hoşgörü.....	23
2.1.6.3.Sorumluluk.....	24
2.1.6.4.Sevgi.....	25
2.1.6.5.Saygı.....	26
2.1.6.6. Yardımseverlik.....	27
2.1.6.7.Diğerkamlık.....	27

2.1.6.8.Bariş.....	28
2.1.6.9.Onur.....	29
2.1.6.10.Adil Olma.....	29
2.1.6.11.Öz Saygı.....	30
2.1.6.12.Paylaşma.....	30
2.1.6.13.Vatanseverlik.....	31
2.1.6.14.Özgürlük.....	31
2.1.6.15.Uzlaşma.....	32
2.1.6.16.Eşitlik.....	32
2.1.6.17.Farklılıklara Saygı Duyma.....	33
2.1.1.18.Kültürel Mirası Yaşatmaya Duyarlılık.....	34
2.1.6.19.Milli, Manevi ve Evrensel Değerlere Duyarlı Olma.....	34
2.2.İlgili Araştırmalar.....	35
2.2.1. Yurt İçinde Yapılmış İlgili Araştırmalar.....	35
2.2.2. Yurt Dışında Yapılmış İlgili Araştırmalar.....	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	42
3.YÖNTEM.....	42
3.1. Araştırmanın Modeli	42
3.2. Evren ve Örneklem.....	43
3.3. Veri Toplama Araçları.....	44
3.3.1. Vatandaşlık Değerleri Anketi	44
3.4. Verilerin Toplanması.....	44
3.5. Verilerin Analizi	45
3.5.1. Vatandaşlık Değerleri Anketi'nin Analizi.....	45
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	46
4.BULGULAR VE YORUMLAR.....	46
4.1. Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	46
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	73
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	73
5.1.Sonuçlar.....	73
5.2.Öneriler.....	74
5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'na Öneriler.....	74
5.2.2. Ailelere Öneriler.....	75

5.2.3. Medya ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Öneriler.....	75
5.2.4. Araştırmacılara Öneriler.....	75
KAYNAKÇA.....	76
EKLER.....	82
Ek A Vatandaşlık Değerleri Anketi.....	82
Ek B Araştırma İzni.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	86

TABLULAR DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 3.1.Okullara Göre Öğrenci Sayıları.....	43
Tablo 4.1.Öğrencilerin “Özgürlük” Değerine Dair Öykü 1’de Verilen Açık Uçlu Soruya (Haklı olabilir miydi bu yaşlı amca?) İlişkin Görüşleri.....	47
Tablo 4.2. Öğrencilerin “Özgürlük” Değerine Dair Öykü 1’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri.....	48
Tablo4.3. Öğrencilerin “Eşitlik” Değerine Dair Öykü 2’de Verilen Açık Uçlu Soruya (İşverenin eşitlikle ilgili bu sözlerini dinleyen bir işçi siz olsaydınız ne düşünürdünüz?) İlişkin Görüşleri.....	55
Tablo 4.4. Öğrencilerin “Eşitlik” Değerine Dair Öykü 2’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri.....	56
Tablo 4.5. Öğrencilerin “Vatanseverlik” Değerine Dair Öykü 3’de Verilen Açık Uçlu Soruya (Yanlarında bulunan ve bu konuda çok okuyup yazmış üçüncü şahıs siz olsaydınız ne düşünürdünüz?) İlişkin Görüşleri.....	61
Tablo 4.6. Öğrencilerin “Adalet” Değerine Dair Öykü 3’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri.....	62
Tablo4.7. Öğrencilerin “Farklılıklara Saygı Duyma” Değerine Dair Öykü 4’de Verilen Açık Uçlu Soruya (Tartışmaya üçüncü sırada katılan konuşmacı siz olsaydınız ne söylediniz?) İlişkin Görüşleri.....	68
Tablo 4.8. Öğrencilerin “Farklılıklara Saygı Duyma” Değerine Dair Öykü 4’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri.....	69

SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ

f: Frekans

Ö: Öğrenci

Akt. : Aktaran

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SSPS: Statistical PackageForSocialScience

TDK: Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Postmodernizm ve küreselleşme tartışmaları kişilerin siyasal topluma aidiyetlerinin yeniden yapılandırılmasını dayatmıştır. Toplumsal değişimin baskılaması, devletleri yeni toplumsal koşullarda işlevsel olan vatandaşlık değerleri oluşturmaya sevk etmektedir. Eğitim sistemi ve eğitim müfredatı devletlerin hedeflediği vatandaş tipinin oluşturulmasında en önemli araçlardır. Bu anlamda vatandaşlık eğitimi demokratik, millî, manevî ve evrensel değerlere duyarlı bireyler yetiştirmek adına vazgeçilebilir olmayan bir misyona sahiptir. Yeni değerler temelinde bütünleşmeleri içermesi bakımından geleneksel toplumsal-siyasal yapılanmalardan modern toplumsal-siyasal yapılanmalara geçiş süreci, vatandaşlık eğitimi çok daha önemli kılmıştır. Nitekim Türkiye’de vatandaşlık eğitimi ilk defa Tanzimat döneminde başlamıştır. Tanzimat dönemi, geleneksel Osmanlı toplumsal/siyasal yapılanmasının ve bütünleşme vasıtalarının terk edilerek, Batılı tarzda toplumsal ve siyasal bütünleşme araçlarının kabul edildiği bir dönem olması bakımından önemlidir. Kişilerin toplumsal organik bağlılıklarından soyutlanarak, siyasal sisteme bağlılıklarının sağlanmaya çalışıldığı bu dönemde, yeni siyasal bağlılığın oluşturulmasında ve içselleştirilmesinde eğitimden yararlanılmaya çalışılmıştır. Koşut olarak günümüzde küreselleşmeden kaynaklanan aidiyet sorunları, devletleri ve toplumları tehdit eder bir boyuta ulaşmıştır. Etnik aidiyetlerin ulusal aidiyetin önüne geçmesinden kaynaklanan sorunlar, ülkemiz için de varoluşsal bir tehdit

oluşturmaktadır. Söz konusu sorunların aşılmasında diğer toplumsal kurumların yanında eğitim kurumlarına müstesna bir görev düştüğü açıktır. Eğitim vasıtasıyla yeni nesiller, hem geçmişin değerleri hem de çağın değerleri ile donanık kılınarak toplumsal bütünleşmenin yeni araçları oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Değer kavramı Sosyal Bilimlere Znaniecki tarafından 19. yüzyıl ve sonrasında kazandırılmıştır. Toplum içinde bireyler değerlere ihtiyaç duyarlar. Güngör, değeri “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç” olarak tanımlamıştır (Güngör, 1993: 73). Kornblum, değeri toplumda bir şeyin doğruluğu yönündeki düşünce paylaşımı olarak belirtmiştir (Kornblum 1994, Akt. Topçuoğlu 2010:10). Bireylerin değer anlayışları farklıdır. Dolayısıyla toplumsal bir değer insanların ihtiyaçlarını karşılamasıyla önem kazanır.

Değerler kültürel aktarımın en önemli unsurlarıdır. Bu süreçte değerler değişikliğe uğrayabilmektedirler. Nitekim değerler dinamik ve rölatif bir yapıya sahiptirler. Değerler toplumdaki topluma veya toplum içerisinde kişiden kişiye değişebilmektedirler (Kuçuradi, 1998:9). Modern toplum yaşantısı geleneksel değerleri değiştirmiş ya da ortadan kaldırmış, yerine yeni değerler sistemini oluşturmuştur.

Son yıllardaki toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişmeler toplumlar ve devletler için değer eğitimi çok önemli hale getirmiştir. Hatta küresel topluma ait değerlerin kazandırılması değer eğitiminin temel amaçları arasında kendine yer bulmuştur. Dolayısıyla değerlerin kapsamıyla ilişkili olarak, değerler eğitiminin nasıl ve nerede gerçekleştirileceği tartışmaya yeniden açılmıştır. Genelde değer eğitimi ailede

başlayıp, okulda planlı bir şekilde devam ettirilen bir süreç kabul edilmektedir. Toplumun ve medyanın da değer eğitimi üzerinde etkisi büyüktür.

Bu çalışmada vatandaşlık eğitimi çerçevesinde, öğrencilerin değerleri kazanma durumlarına ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. “8. sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi çerçevesinde özgürlük, eşitlik, vatanseverlik ve farklılıklara saygı duyma değerlerini kazanma durumları ve değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusu bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Değer eğitimi, eğitim öğretim programlarında yer almakta olup; ortaokul Sosyal Bilgiler ve 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi içerisinde değerlerin öğrencilere kazandırılması ile ilgili müfredat programı bulunmaktadır. Bu çalışma 8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi müfredatında yer alan ve öğrencilere kazandırılması amaçlanan, vatandaşlığa dair 19 değer çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu değerler şöyledir: Dayanışma, hoşgörü, sorumluluk, sevgi, saygı, yardımseverlik, diğerkâmlık, barış, onur, adil olma, öz saygı, paylaşma, vatanseverlik, özgürlük, uzlaşma, eşitlik, farklılıklara saygı duyma, kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık, millî, manevî ve evrensel değerlere duyarlılık.

Bu çalışmanın amacı, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde kazanılması hedeflenen değerleri, müfredatta yer alan kazanımlar çerçevesinde ne derece kazandıklarına ilişkin görüşleri açısından ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki probleme cevap aranmıştır:

Problem: 8. sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi çerçevesinde özgürlük, eşitlik, vatanseverlik ve farklılıklara saygı duyma değerlerini kazanma durumları ve değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?”

1.3. Araştırmanın Önemi

Vatandaşlık değerleri, etkin vatandaş yetiştirebilmek için bireylerin sahip olması gereken değerleri içermektedir. Bunlar sevgi, saygı, barış, özgürlük, adalet, eşitlik ve sorumluluk gibi aynı zamanda evrensel özellik taşıyan değerlerdir.

Değerlerin kazanımı iyi bir vatandaşlık eğitimi ile gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin seviyelerine uygun müfredat ve süreçlerde değerler eğitimini ve önemini göz önünde bulundurarak gerçekleştirilmelidir.

Literatürde yer alan çalışmalar, genellikle 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında değer kazanma süreçlerini öğretmen adaylarının, öğretmenlerin ve yöneticilerin değerlere ilişkin tutumlarını ölçmeye yöneliktir. Sözü edilen çalışmalarda öğrencinin kazanımlarını belirleyici nitel çalışmalar yapılmış değildir. Bu araştırma ile öğrencilerin değerlere bakış açıları belirlenecektir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan ölçme aracına araştırmaya katılan bireylerin samimi ve doğru cevap verdiği, ölçme aracının veri toplamada yeterli olduğu ve seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Muğla İli Merkez ilçede yer alan ortaokul 8. sınıf öğrencileri ve Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi müfredatında yer alan 19 değerden 4 tanesi (özgürlük, eşitlik, vatanseverlik ve farklılıklara saygı duyma) ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: Türk Dil Kurumu'na göre değer “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2015). “Değer özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir” (Theodorson, 1979, Akt. Bağlı ve Özensel 2005:83).

Öğretim Programı: Okul ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinliklerin kapsadığı yaşantılar düzeneğidir.(Demirel, 2002:7).

Vatandaşlık: Vatandaşlık “bir devlet veya millet tarafından bireye atfedilen yasal bir statüdür.” (Engle ve Ochoa 1988, Akt. Merey, Karatekin ve Kuş 2012:797). Anne-babanın uyuğuna, üzerinde dünyaya gelinen ülkeye veya yasaların gerektirdiği belirli şartları taşıyıp taşımamaya bağlı belirlenen ve kişilerin hangi devlet veya millete bağlı olduklarını ifade eden kimliktir (Demir ve Acar, 1992: 231-232). Yılmaz ise, vatandaşlığı “siyasi anlamda bağımsız bir devlete mensup olma olarak tanımlamıştır (Yılmaz, 2002:22).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Değer Kavramı

Değer kavramı literatüre, bir şeyin maddi değeri şeklinde bir kullanım ile ekonomi bilimiyle girmiştir. Felsefe, Sosyoloji ve Sosyal Bilimlere ise 19. yüzyıl ve sonrasında kazandırılmış bir kavramdır. İlkçağda kahramanlık, doğruluk, dostluk gibi kavramlar; ortaçağda inanç, umut, sevgi gibi kavramlar; aydınlanma çağı ile bağımsızlık, hoşgörü, sorumluluk, dayanışma gibi kavramlar ve küreselleşme süreci ile birlikte barış, eşitlik ve özgürlük gibi kavramlar değer statüsü kazanmışlardır (Beil, 2003:14).

Değer kavramı Sosyal Bilimlerde ilk defa Znaniecki tarafından kullanılmıştır (Bilgin, 1995: 28). Latince “valare” kökünden türetilmiş sözcük kıymetli ve güçlü olmak anlamlarını taşımaktadır.

Değer, bir duygunun, düşüncenin ve eylemin hayata geçirilmesi, denenmesi ve değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmış; toplum tarafından normlaştırılmış durumudur. İnsanlar yaşamlarını iyi bir şekilde sürdürebilmek için değerlere ihtiyaç

duyarlar. Nitekim Başaran, değerlerin toplumsal değerlendirmelerde araç olarak kullanıldığını belirtmektedir (Başaran, 1992:14). Erdem (2003:55-72) ise, değerleri bir tercih durumu olarak açıklamaktadır. Değerler arzu edilebilir olan durumları ve davranışları içerirler (Silah, 2000:319-322) ve bireysel yaşama yön verirler.

İnsanların değer anlayışları farklıdır. Bu nedenle herkes, değerlerine saygı gösterilmesini ister (Kılavuz, 2003:34). Topçuoğlu'na göre, değerlerin önemi ihtiyaçların karşılanması ile ilişkilidir (Topçuoğlu, 2010:16). Buna göre, toplumsal bir değer insanların ihtiyaçlarına cevap vermesi oranında, kıymetlendirilir.

Değerler toplumda kültürün aktarımını sağlar; çünkü değerler toplumun ortak inançlarının ve davranışlarının bir sonucudur (Kızılçelik ve Erjem, 1992). Bu bağlamda değerler, toplumsal anlamın ve önemin kaynaklarıdır (Hitlin vd., 2004, Akt., Topçuoğlu, 2010:10). Nitekim toplumsal değerleri benimsemiş bireylerin hayatlarını anlam odaklı sürdürdükleri gözlenmektedir (Taftalı, 2007:101-108). Bu bireyler toplum tarafından benimsenmişler, kendi mana dünyalarını oluşturmuşlardır.

Uysal, değerlerin kutsallık gibi manevi/tinsel bir yönü olduğunu, bu durumun insanları yücelttiğini belirtmiştir (Uysal, 2003:52). Toplumda iyi kötü, güzel çirkin gibi değerlendirmeler, değerlerin manevi özelliğinin daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumun dinamik bir yapıya sahip olması değerlerde değişimi getirmektedir (Çileli, 2000:35). Değerin içeriğinin değişmesi söz konusu olabildiği gibi, tamamen yok olup yerine yenileri de gelebilmektedir.

Kuçuradi, bireyin değeri ile değerleri kavramının farklı olduğunu; kişinin değerinin ölçülebilen özelliklerden kaynaklandığını, fakat değerlerinin toplumla olan ilişkisi sonucu oluştuğunu belirtmektedir (Kuçuradi, 1998:40). Değer daha çok ölçülebilen davranışlara ve tutumlara ilişkin bir değerlendirmedir (Köknel, 2007:17-18). Böyle olmakla birlikte bireylerin sahip oldukları ya da sahip olmaları gereken değerler toplumsal kökenli olup, birçoğu evrensel özellik taşımaktadır.

2.1.2. Değerlerin Özellikleri

Değerlerin özellikleri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Aristo ve Platon'a göre değerler nesnel gerçekleri ifade eden yargılardır. Açık ve nettirler. Kişiden kişiye değişiklik göstermezler (Uysal, 2003:60-63). Dökmen de, değişmeyen evrensel değerlerin varlığından söz etmektedir. Bununla birlikte birçok geleneksel değerın zamana ve mekâna bağılı olarak değişim gösterdiğini de belirtmektedir (Dökmen, 2000:283). Dolayısıyla değerler toplumsal-kültürel bağlamlıdır. Öyle ki Kuçuradi, değerlerin rölatif olduğunu, toplumdan topluma, toplum içerisinde kişiden kişiye değişebileceğini belirtmektedir (Kuçuradi, 1998:10). Nitekim her toplumun kültürel özellikleri farklıdır. Kültürel unsurlar değerler üzerinde etkili olduğundan toplumların değerleri değişebilmektedir. Köknel, değerlerin insan yaşamına bağılı olarak bireysel değişiklikler de gösterebileceğini belirtmiştir (Köknel, 2007:20). Buna göre bireyin yaşamının bir döneminde etkili olan bazı değerler, başka bir dönemde değişikliğe uğrayabilir, önemini yitirebilir ya da yerine yeni değerler önem kazanabilir.

Bireylerin sergilediği tavırlar ve davranışlar, sahip oldukları değerler hakkında fikir verir (Güngör, 1998:73). Toplumsal değerleri gerçek anlamda benimsemiş, içselleştirebilmiş bireyler, bunları davranışa dönüştürerek çevresine yansıtırlar. Buna mukabil toplumsal dışlanma kaygısı taşıyan bireyler, değerleri içselleştiremedikleri takdirde geçici ve göstermelik davranışlar sergilerler. Bu durum bireyde suçluluk duygusu oluşturur (Pighin, 2005:13-14). Güçlü bir vicdani muhakemeye sahip bireyler toplum içinde oldukları gibi görünme eğilimindedirler. Dolayısıyla değerlerin, kişinin kendini tanınmasında ve değerlendirmesinde önemli işlevleri vardır.

Fichter, değerlerin paylaşılabilir olması, süreklilik arz etmesi, değişime açık ve toplumsal nitelikte olması gibi önemli özelliklerinin bulunduğunu belirtmektedir (Fichter, 2006, Akt. Yazıcı, 2014:212). Bu özellikler toplumsal normların oluşmasında, bireyin toplumla ilişkilerinin düzenlenmesinde değerlerin önemini ortaya koymaktadır.

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Bireysel değerler farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bunlardan Rokeach değerleri, amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmıştır (Rokeach 1973, Akt. Yazıcı 2014:211). Başaran öz, seçimlik, geçici ve özel değerler olarak sınıflandırmıştır (Başaran, 1984:20). Fichter ise zorlayıcılık, süreklilik ve işlevsel özelliklerine göre değerleri sınıflandırmıştır (Fichter 1990, Akt. Bağlı ve Özensel, 2005:89-90). Güngör, tüm değerlerin ahlaki değerlerle ilişkili olduğunu, çünkü tüm davranış ve düşünce sistemlerinde iyi ve kötü olarak yargıların bulunduğunu belirtmiştir (Güngör, 1998:73). Bütün bu araştırmalardan değerlerin birçok farklı kriter esas alınarak sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Bu sınıflandırmaların öne çıkanları toplumsal, modern, geleneksel, ahlaki, estetik ve evrensel değerler şeklinindedir.

Toplumsal değerler bir topluma ait kültürel yapının oluşturduğu değerlerdir. Modern değerler ise, sanayileşme ve sanayileşmeye bağlı gelişmelerle tanımlanan toplumlarda ortaya çıkan değerlerdir. Geleneksel değerlerimiz, geçmişten günümüze taşıdığımız, yaşatılan değerlerdir.

İyi kötü değerlendirme kriterlerine göre belirlenen değerler, ahlaki değerlerdir. Güzel irkin kavramlarını somutlaştıran değerler ise, estetik değerlerdir. Bir topluma ait olmayan, tüm dünya insanların benimsedikleri değerler, evrensel değerlerdir.

2.1.4. Değer Eğitimi

Değer eğitimi, bireylere değer kazandırma sürecini ifade eder. İlk ağdan itibaren bu sürecin nasıl olması gerektiğine ilişkin tartışmalar yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir.

Değer eğitimi bazı tarihsel dönemlerde önemsenirken, diğer bazı dönemlerde daha az önemli görülmüştür. Nitekim Kenan'a göre, pozitivizmin etkisi ile on dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılın ilk yarısında, değer eğitimi konusu geri planda kalmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ise tekrar önem kazanmıştır (Kenan, 2009:262-264). Yirmi birinci yüzyıl ile dünyada ve Türkiye’de gerek teknolojik gelişmelerin insan ilişkilerine olumsuz etkisi, gerekse kültürel yozlaşmalar nedeniyle bu konu tekrar gündeme getirilmektedir.

Değer eğitimi konusunda Türkiye’de, planlı ve programlı şekilde birçok çalışma yapılmaktadır. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda 2005 yılından itibaren “ayın değeri” çalışmaları yapılmaktadır. Böyle bir çalışmayla öğrencilere her ay bir değer kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bektaş, Nalçacı ve Karadağ, 2010 yılında gerçekleştirilen Milli Eğitim Bakanlığı 18. Milli Eğitim Şurası’nda “değer aktarımından ziyade değerler konusunda farkındalık yaratmanın” önemine vurgu yapıldığını belirtmişlerdir (Bektaş vd. 2014:282). Buna göre, değer eğitiminin eğitim öğretim programlarında yer almasından ziyade, nasıl gerçekleştirileceği konusu çözüme kavuşturulmalıdır.

Değer eğitiminin yöntemine ilişkin de birçok farklı görüş ve uygulama bulunmaktadır. Suh ve Traiger, öğrencilerin cesaretlendirilerek düşüncelerini açıklamalarının değer eğitiminde önemli olduğunu vurgulamışlardır (Suh ve Traiger 1999, Akt. Akpınar ve Özdaş, 2013:107). Güngör’e göre değerler rol öğrenme şeklinde gerçekleşmektedir (Güngör, 1998:70). Öğrenciler için aile, okul, toplum, medya rol öğrenme de etkili faktörlerdir. Dolayısıyla değer eğitimi bu ortamlarda gerçekleştirilmelidir.

Bunlar içinde ailenin özel bir yeri bulunmaktadır. Değer eğitimi öncelikle ailede başlamaktadır. Nitekim çocuk ailesinden görerek değerler konusunda fikir sahibi olur. Değer eğitimi daha sonra okulda devam eder. Okulda planlı bir şekilde değer eğitimi öğretimi gerçekleştirilir. Akbaş, okullarda bu eğitimin iki şekilde gerçekleştirildiğini belirtmiştir: Açık ve gizli (örtük) program ile. Açık programda değerler, eğitim öğretim programları içerisinde yer alır ve belirli yöntemlerle öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Örtük programda ise, değerler, okulda gerçekleştirilen faaliyetler içerisinde öğrencilere yaşantı yoluyla öğretilir (Akbaş (2008:352-353).

Değer eğitiminin toplumsal bağlamında çevrenin etkisi oldukça önemlidir. Tillman, etkili bir değer eğitimi ile bireyin toplumsal sorunlardan kurtulacağını belirtmiştir (Tillman 2000, Akt. Aladağ 2012:125). Bu kurumların yanında genel olarak toplumun, bireyin düşüncelerini ve davranışlarını etkilediği bilinmektedir. Değindiği üzere kitle iletişim araçlarının değer eğitiminde, olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Değer eğitiminde ailenin, okulun, toplumun ve medyanın etkinliğine dair ayrıntılı açıklamalar, konunun anlaşılmasına katkı sağlayıcı olacaktır.

2.1.4.1. Aile ve Değerler Eğitimi

Aile, kan bağına sahip bireylerin, yasal bir çerçeveye örgütlenmesi sonucu oluşmuş toplumun en küçük kurumudur. Aile, bireylerin paylaşımlarını en çok gerçekleştirdiği yerdir. Değerler de ilk olarak ailede öğrenilmeye başlanır.

Çocuğun kişilik oluşumunda değerler etkilidir. Aydın'a göre çocuğun kişiliği oluşurken objelerden çok kişilerin etkisi önemlidir (Aydın, 2006:25). Öyle ki Ryan ve Bohlin, ailelerin değer eğitimi sürecinde iyi örnek olmaları, tutarlı davranmaları, açık olmaları, sabırlı olmaları ve gerekirse yardım almaları gerektiğini belirtmişlerdir (Ryan ve Bohlin 1999, Akt. Yiğittir 2010:208). Ailede iletişim ne kadar güçlü ve sağlıklı olursa, bireyin değerleri kazanması da o kadar kolay olmaktadır.

Buradan değer eğitimi konusunda ailelerin, büyük bir sorumluluğa sahip oldukları anlaşılmaktadır. Öyle ise ailedeki değişiklikler, değer eğitiminin ve sonuçlarının üzerinde etkili olacaktır. Bu meyanda Mehmedoğlu ve Mehmedoğlu'na göre ailelerin küçülmesi, boşanmalar, annenin iş hayatına katılımı ve düzenli bir aile yaşantısının olmaması değerlerin çocuğa kazandırılmasında engelleyici işlev görmektedir (Mehmedoğlu ve Mehmedoğlu, 2006:231). Çocuklar temel değerleri ailede kazanamadıklarında ya da yanlış/eksik kazandıklarında değerlerin pratiğe aktarımında sorunlar yaşanmaktadır.

Belirtildiği üzere aile değer eğitiminde ilk kurumdur. Değerin kazandırılmasında aile seviyesinde beliren bir aksamanın telâfi edilmesi çok güç olmaktadır. Ailede değerle ilgili kültürün biçimlenmemesi, çocuğun değerleri yanlış algılamasına neden olabilmektedir. Nitekim Baloğlu ve Balgamiş'a göre, aile tarafından çocuğa kazandırılmış olan yanlış bir değeri değiştirmek, çocuğa yeni bir değer kazandırmaktan daha zordur (Baloğlu ve Balgamiş, 2007:23). Bu çerçevede Kymlicka ise, değer eğitiminde ailenin tek yetki merkezi olmaması gerektiğini belirtmiştir (Kymlicka 2004, Akt. Aslan ve Yazıcı, 2011:2173-2174).

Geleneksel aile yapısından modern aile yapısına geçişle birlikte ailedeki değer anlayışında değişimler yaşanmaktadır. Devlet politikaları çerçevesinde özellikle evlilik öncesinde bireylere aile olma yönünde eğitimler vermeye başlanmıştır. Nitekim bu eğitimler değerler eğitimi konusuna dikkat çekmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Dolayısıyla aileler, evlilik öncesi ve sonrasında değer eğitimi konusunda desteklenmelidir. Bu kapsamda değer eğitimi planlı bir şekilde ailelere yönelik de olmalıdır.

2.1.4.2. Okul ve Değer Eğitimi

Bireyin ailede başlayan değer eğitimi okulda planlı bir şekilde devam etmektedir. Turan ve Aktan, okulun değerlerle örülü bir kurum olduğunu ve her okulun kendine özgü değerleri bulunduğunu belirtmişlerdir (Turan ve Aktan, 2008:227-259). Birey, okulda ailesinde öğrendiği değerleri geliştirmenin yanında, yeni değerler de öğrenmektedir.

Okullarda değer eğitimi iki şekilde gerçekleştirmektedir: Birincisinde değerler müfredatta yer almakta ve planlı bir şekilde öğrenciye kazandırılmaya çalışılmaktadır. İkincisinde ise, okul kültürü oluşturularak değer eğitimi gerçekleştirilmektedir. Böylece çocuk, birçok değeri, okul ortamında yaşantılarla pratiğe dönüştürmektedir. Bu nedenle okul ortamları çocukların değerleri yaşayarak öğrenebileceği, içselleştirebileceği faaliyet alanlarına dönüştürülmelidir. Bu bağlamda, mesela 2005 yılından itibaren okullarda uygulanan "ayın değeri projesi"

sadece yazı, şiir ve resimlerle pano hazırlamanın ötesine geçmeli, öğrenci yaşantısına yönelik olmalıdır.

Okulda değer edindirilmesinde öğretmen tartışmasız en önemli faktördür. Öğretmen, öğrencinin rol modelidir. Bu nedenle toplumsal değerleri içselleştirmiş ve okulda pratiğe dökülebilen öğretmenler, öğrencilerin değerleri kazanmalarında büyük katkılar sağlayacaklardır.

Burada önemli diğer bir konu değer kazandırıcı kurumların telkin ettiği değerlerin tutarlılığıdır. Söz konusu kurumların kazandırdığı değerlerin tutarsızlığında çocukta, bilişsel bir çelişki doğabilir. Nitekim Refshauge'e göre, çocuğun evde edindiği değerlerle okuldaki değerleri çatıştığı zaman, tutarsızlık oluşacak ve değer eğitimi sekteye uğrayacaktır (Refshauge 2004, Akt. Yiğittir ve Keleş, 2011:145). Bu çatışma, çoğu zaman bireyin ailede iyi bir değer eğitimi almamasından ya da okullarda değer eğitiminin yüzeyselliğinden kaynaklanmaktadır. Sağlıklı bir birey ve toplum yetiştirmek için eğitim öğretim kurumlarına bu konuda çok görev düşmektedir.

2.1.4.3. Toplum ve Değerler Eğitimi

İnsanlar toplumsal varlıklardır. Enkültürasyonla toplumsal değerleri edinirler. Dolayısıyla toplum bireyin değer kazanmasında önemlidir. Her şeyden önce bireyler toplumun bir parçasıdır ve toplumla iç içe yaşamaktadır. Dökmen, bireyin toplum içinde değerleri telkin yoluyla değil de, yaşayarak kazanmasının önemini vurgulamaktadır (Dökmen, 2000:287). Yaşantı yoluyla öğrenilen ve başkalarının yargılarından bağımsız olarak, bireysel olarak keşfedilmiş değerler daha kolay içselleştirilir.

Belirtildiği üzere her toplumun değer sistemi farklıdır. Değerler toplumdan topluma hatta aynı toplum içerisinde zamana göre değişebilmektedir. Maslow'a göre, toplumda değerlerin yitimi toplumu umutsuzluğa, amaçsızlığa ve tehlikeye itmektedir (Maslow, 1996:97). Toplum içinde değerlerin zamana ve mekâna göre değişebileceği, bazı değerlerin yok olarak yerine yeni değerlerin kazanılabileceği

kabul edilebilir bir durumdur; fakat bir toplumun temel değerlerini tamamen kaybetmesi toplumsal var oluşu tehdit edicidir.

Toplum içinde değerlerin önem sırası bireyler arasında farklılık gösterebilmektedir. Kılcal'a göre, tüm bireyler bir değeri aynı ölçüde benimsemezler. Bireysel değer farklılıkları bazen kuşak çatışmalarına neden olmaktadır (Kılcal, 2002:25). Kuşak çatışmaları yaş temelinde farklı değerlerin kıymetlendirilmesini ifade eder. Değerler üzerine yaşanan çatışmaları ortadan kaldırması, yüksek demokratik değerleri kazandıran ve genel değerlerde buluşturan bir eğitimin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Etkin bir değer eğitimi, toplumsal ve evrensel değerlerine sahip çıkan insan unsurunun oluşumuna ve bağlı olarak toplumsal barışa katkı sağlayacaktır.

2.1.4.4. Medya ve Değerler Eğitimi

Kitle iletişim araçları, modern yaşamın vazgeçilmezlerinden olmuştur. Bireyin-çocuğun değer kazanma sürecinde bu araçlar çok etkilidir. Bu konuda televizyonun özel bir konuma sahip olduğu belirtilmelidir. Mehmedoğlu, televizyonların değer eğitimi açısından olumlu ve olumsuz pek çok etkisinin olduğunu belirtmektedir (Mehmedoğlu, 2005:97-98). Belgesellerin, kültürel programların ve reklamların yerel ve ulusal değerlerin yaşatılması ve aktarılması yönünden olumlu bir etkiye sahip olduğu değerlendirilmektedir. Bazı programlar ve reklamlar ise, toplumsal değerleri önemsizleştirmekte ve onları çözücü işlev görmektedir. Bu tür programlar hazırlanırken, değer eğitimi konusu her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Küreselleşme ve modernleşmeyle birlikte değerler ve değerlerin aktarımında da değişiklikler yaşanmaktadır. Kitle iletişim organları, küresel kültür unsurlarını toplumda yayarak sosyalleşme sürecine katkı sağlamaktadırlar (Tatlıdil ve Esgin Günder 2013:261-262). Dolayısıyla medyanın değerler eğitimi konusunda katkıları önemsenmelidir.

Medya organları toplumsal yararı göz önünde tutarak programlar hazırlamalıdır. Ceylan, medya kuruluşlarının meslek etiği çerçevesinde, değerleri ön planda tutarak yayın yapmalarının gerekliliğini belirtmektedir (Ceylan, 2012:46). Kitle iletişim

araçlarının kültürel yönlü kullanımında, değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında büyük öneme sahip olduğu açıktır.

2.1.5. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

Değerler eğitiminin içeriği ve yöntemi konusunda da farkı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ziebert, bu yaklaşımlardan değer aktarımı, değer açıklama, değer gelişimi ve değer iletişimini ele almıştır (Ziebert 2003, Akt. Bacanlı ve Dombaylı2012:3-4). Bacanlı ve Dombaylı ise, eğitimde değer yaklaşımlarının boyutlandırma aşamasının bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu aşamasında değerler “değer analizi, değer sorgulama, değer konumlandırma ve değer özneleştirme” şeklinde boyutlandırılmaktadır (Bacanlı ve Dombaylı, 2012:5-8). Bu yaklaşım, Milli Eğitim Bakanlığı'nın değerler eğitimi yaklaşımı ile paralellik göstermektedir. MEB, değerler eğitimi yaklaşımlarında 4 farklı yöntem bulunmaktadır (Akbaş, 2008:11-15). Bunlar; değer açıklamak, ahlaki muhakeme, değer analizi ve gözlem yoluyla değer öğretimidir.

Değer açıklamak bireyin sahip olduğu değerlerin bilincinde olmasına yönelik bir yöntemdir. Buna göre, bireyler birçok değere sahip olmalarına karşın, bunların bilincinde olmadıkları için uygulamada da bu değerleri gösterememektedirler. Söz konusu sorunun aşılması için eğitim-öğretim kurumları öğrencilerin kendi değerlerinin farkına varmalarını gayesiyle, sınıf içi etkinliklerle, okuldaki çeşitli faaliyet ve uygulamalarla yansızlık politikası çerçevesinde değerler eğitimi gerçekleştirmelidir. Böylece öğrencilerin değerler konusunda farkındalıkları artırılabilir. Ahlaki muhakeme yaklaşımında öğrencilerin ahlaki ilkeler geliştirmeleri için örnek olaylar üzerinden ikilemler oluşturulmaktadır. Öğrenci ahlaki ikilemleri sorgulamakta, tartışmakta ve fikirlerini belirterek kendi değer sistemini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda kesinlikle yargılama bulunmamaktadır. Değer analizi yaklaşımı öğrencilerin değer konusunda tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Örnek olay verilir ve bu olaya ilişkin sorularla öğrencilerin sahip oldukları ya da sahip olmaları gereken değerler konusunda fikir sahibi olmaları beklenmektedir. Gözlem yoluyla öğrenme

öğrencilerin yaşantılarla öğrenmeleri esasına dayanmaktadır. Öğrencilere değer öğretimi onları da olayların içerisine dâhil ederek, gözlemleyerek ve deneyimleyerek gerçekleştirildiği zaman kalıcılık da artmaktadır. Bu durumda öğrencilerin değerleri içselleştirmeleri de kolaylaşmaktadır.

Değerler eğitiminde yaklaşımlar çok farklılık gösterebilmektedir. Bunun nedeni, değerler eğitiminin güncel ve tartışılan bir konu olmasıdır. Hemen hepsinde amaç değerlerinin farkında olan, değerleri kullanabilen ve evrensel düzeyde değerleri korumaya, geliştirmeye çalışan bireyler yetiştirerek toplumda birliği, beraberliği ve dayanışmayı sağlamaktır. Bu nedenlerle aileye, eğitim kurumlarına, medyaya ve devlet organlarına çok büyük görevler düşmektedir. Değerler eğitiminde bu kurumlar, ancak işbirliği içinde ve tutarlı oldukları takdirde başarı sağlanabilecektir.

2.1.6. Vatandaşlık Değerleri Eğitimi

Engle ve Ochoa'ya göre vatandaşlık “bir devlet veya millet tarafından bireye atfedilen yasal bir statüdür.” (Engle ve Ochoa 1988, Akt. Mery, Karatekin ve Kuş 2012:797). Yılmaz ise, vatandaşlığı “siyasi anlamda bağımsız bir devlete mensup olma şeklinde tanımlamıştır (Yılmaz, 2002:22). Bu tanımlara göre, bir devlete bağlı olarak dünyaya gelen ve bir takım haklara sahip olan her bireye vatandaş denir. Vatandaşın hakları devlet tarafından korunur. Aynı zamanda vatandaş, devlete ve toplumu oluşturan diğer bireylere karşı sorumludur.

Bireyin sadece kendi devletine ve milletine karşı görev ve sorumlulukları yoktur. Küresel dünyada herhangi bir yerde meydana gelen herhangi bir olayda bireysel sorumluluk oluşmaktadır. Bu durum vatandaşlığın küresel bağlamını ortaya koymaktadır. Kan'a göre küresel vatandaş, evrensel duygular geliştiren ve davranışlar sergileyen bir kişiliktir (Kan, 2009:898). Bu anlamda vatandaşlık, bireyin içinde yaşadığı toplumu tanımlaması, milli ve manevi değerleri içselleştirmesi ve diğer dünya ülkelerinin değerleri ile karşılaştırarak evrensel boyuta ulaşması çerçevesinde gerçek amacına ulaşabilecektir. Aksi durumda küreselleşme süreci, değerlerin yok olmasına ya da çatışmasına neden olabilmektedir.

Vatandaşlık değerleri genel anlamda vatandaşların sahip olması beklenen, bireyin aile, okul ve çevresinden kasıtlı ya da yaşantılarla edindiği değerlerdir. Bu değerlerin başlıcaları sevgi, saygı, barış, adalet, eşitlik, hoşgörü, demokrasi, özgürlük, dürüstlük, yardımseverlik, dayanışma, sorumluluk ve duyarlılıktır.

Vatandaşlık değerleri iyi bir vatandaşlık eğitimi ile kazanılabilmektedir. Bu eğitim değerlerin açıklamasını, içselleştirilmesini ve sürdürülebilir hale getirilmesini sağlayan bir süreç içerisinde gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda Kerr, vatandaşlık eğitimini “bireylerin yerel, ulusal ve uluslararası ilişkilerini kapsayan evrensel bir eğitim” olarak tanımlamaktadır (Kerr 2003, Akt. Yılmaz 2002:48). Bu eğitimin etkili ve planlı bir şekilde gerçekleştirilebileceği en önemli yer eğitim kurumlarıdır.

Dünyada vatandaşlık eğitimi tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi sosyal bilimler içerisinde ve ayrı olarak sadece sosyal bilgiler veya vatandaşlık bilgisi adı altında, demokratik vatandaş yetiştirmeye yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu eğitimin amacı, bireylerin demokratik yaşama aktif olarak katılmalarını sağlayacak bilgi ve becerilere sahip olmasını sağlamaktır.

1789 Fransız Devrimi ile vatandaşlık kavramına ve eğitimine daha da önem verilmiştir. Türkiye’de Yurttaşlık Bilgisi dersi ilk olarak, Kız Rüştüye’inde okutulan Malumat-ı Nafia dersinin Malumat-ı Belediye Bölümü’nde okutulmuş, 1909’da Yurttaşlık Bilgisi konularını içeren Musahbat-ı Ahlakiye ve Medeniyet isimli ders, İstanbul Öğretmen Okulu’nda okutulmuştur (Gürses, 2010:83). II. Meşrutiyetle birlikte vatandaşlık eğitimi önemsenmeye başlamış, 1926’da Mustafa Kemal’in etkin desteği ile Prof. Dr. Ayşe Afet İnan’ın kaleme aldığı “Vatandaş İçin Medeni Bilgiler” adlı kitabın okutulduğu “Malumat-ı Vataniye” dersi ile ilköğretim programında yerini almıştır (Er, Ünal ve Özmen 2013:182). Bu ders çocuklara vatandaşlık haklarını, sorumluluklarını ve değerlerini kazandırma amacı gütmekteydi.

1926'dan itibaren Malumat-ı Vataniye dersi, Yurt Bilgisi adını alarak ortaokullarda ve liselerde okutulmuştur (Caymaz, 2007:14-17). 1931 yılında Medeni Bilgiler kitabı ortaokullar için hazırlanmıştır. 1939'da ise 4. ve 5. sınıflar için Yurt Bilgisi kitabı okutulmaya başlanmıştır.

1930-1950 yılları arası tek partili dönemde, Yurt Bilgisi adıyla okutulan ders, 1950'den sonra Yurttaşlık Bilgisi'ne dönüşmüştür (Caymaz, 2007:35-36). 1953 yılında toplanan V. Milli Eğitim Şurası'nda kabul edilen bir kararla Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri Sosyal Bilgiler adı altında ilk öğretmen okullarında okutulmuştur. 1973 yılında çıkarılan Temel Eğitim Kanunu ile temel eğitim okullarının 1. ve 2. döneminde yine Sosyal Bilgiler dersi adı altında okutulmuştur (Binbaşıoğlu, 1982:166). Yurttaşlık Bilgisi, 1980-1995 yılları arası Vatandaşlık Bilgileri adını almıştır (Gürses, 2010:238).

1990'lı yıllarda siyasal aidiyette bir kırılmayı temsil eden gelişmeler ortaya çıkmıştır. "1990'lı yıllar sosyal bilimciler tarafından "vatandaşlık on yılı" olarak adlandırılmaktadır. Bunun anlamı, tarihsel değişimlerin vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi üzerinde önemli etkiler oluşturmaya başlamasıdır. Çift kutuplu dünyanın sona ermesi, komünizm sonrası geçişler, neo liberalizmin yayılması, refah devleti krizi, ekonomik küreselleşme, yeni bir demokratikleşme dalgası, bireysel kimliklerin ve topluluk kimliklerinin belirginleşmesi, Avrupa Birliği'nin toplumsal bir proje haline dönüşmesi gibi olaylar bu on yılı meydan okumaların ve belirsizliğin on yılı haline getirmiştir" (Özyurt, 2008:211). Söz konusu gelişmeler vatandaşlık eğitiminde köklü değişimler ve yapılandırmalar şeklinde belirlemiştir.

Yukarıda özetlendiği üzere Türkiye'de vatandaşlık eğitimine ilköğretim müfredatlarında gerek ayrı bir ders gerekse diğer dersler içerisinde kazanım şeklinde zorunlu/seçmeli olmak üzere Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yer verilmektedir. Ders 1995-2007 arası ise, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi adını almıştır.

Tekrar vatandaşlık eğitimine dönersek, birçok araştırma, (Annette 2003:145, Branson 2000, CCE 1995, Clarke 2002:111-112, Davies 2003:166-167, Iclihov 1998, McGowan ve Godwin 1986: 196, Quigley, 2000, Akt.Ersoy 2007:11-12) etkili vatandaşlık eğitiminde sorunlar yaşandığını ortaya koymuştur. Bu sorunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Vatandaşlık eğitimi doğası gereği, siyasal konuları içerir. Bu nedenle, vatandaşlık eğitimi siyasal alandaki partizanlık, fikir aşılama ve düşünceleri etkileme gibi durumlara açık olarak değerlendirilir (Iclihov, 1998).
2. Vatandaşlık eğitimi uzun süre geleneksel anlamda vatanseverlik ve ulusçuluk anlayışıyla sınırlandırılmıştır. Bu anlayışla gerçekleştirilen vatandaşlık eğitimi, oldukça dinamik ve karmaşık dünya sorunlarını çözmek için yeterli olamamaktadır (Iclihov, 1998).
3. Ülkedeki siyasal yönetim okullarda gerçekleştirilen vatandaşlık eğitimini etkilemektedir. Bu etki, siyasal kültürü değiştirmeme ya da çok az değiştirme biçiminde olmaktadır (Davies, 2003:166-167).
4. Vatandaşlık eğitimine okullarda diğer disiplin alanlarından daha az önem verilmektedir. Öğretmenler, özellikle, anadili ve matematik öğretimine vatandaşlık öğretiminden daha fazla önem vermektedir (CCE. 1995).
5. Farklı kültürel yapılar sahip toplulukları barındıran toplumlarda vatandaşlık ve eğitimi konusunda görüş birliğine varılamamaktadır (Davies, 2003:166-167).
6. Sosyal bilgiler programındaki yoğun içerik nedeniyle öğretmenler vatandaşlık ile ilgili konulara yeterince eğilememekte ya da çok az eğilebilmektedir. Bu durum öğretmenlerin konuları yetiştirmek için zamanla yarışmasından kaynaklanmaktadır. (Davies, 2003:166-167).
7. Vatandaşlık eğitiminde, toplumsal sürece katılımı içeren öğrenme etkinliklerini gerçekleştirme gücünü yaşamaktadır (Annette, 2003:145)
8. Etkili vatandaşlık eğitiminde, değerlendirme zor ve karmaşık bir süreçtir. Özellikle, vatandaşlık değerlerinin edinilmesinin değerlendirilmesi, değerlendirme süreci, ölçütler ve değerlendirme yöntemleri açısından karmaşık bir durumdur. Ayrıca, öğrencilerin, değer gelişimlerinin farklı

olması, değer gelişiminin okulun yanı sıra okul dışında da devam etmesi, vatandaşlık değerlerinin kazanılmasının değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Geleneksel değerlendirme yaklaşımları da yalnızca öğrencinin sahip olduğu bilgiyi ve beceriyi ölçmekte, öğrencinin kazandığı değerleri ölçmemektedir (Clarke 2002:111-112).

9. Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi konusundaki yeterlikleri istenilen düzeyde değildir (Branson,2000).
10. Mesleki deneyimi fazla olan kimi öğretmenler, vatandaşlık eğitimini var olan siyasal kültürü devam ettirmek olarak algılamakta ve bu yönde uygulamalar yapmaktadırlar. Başka bir deyişle, bu öğretmenler, çağdaş anlamda gerçekleştirebilecek vatandaşlık eğitimine direnç göstermektedirler (Quigley, 2000).
11. Etkili vatandaşlık eğitimi için kimi öğretmenler katılımcı ve öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenebileceği etkinlikler düzenleyememektedirler. Öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde geleneksel olarak öğretmen merkezli öğretim anlayışını benimsemeleri (McGowan ve Godwin 1986:196) vatandaşlık eğitiminin istenilen biçimde gerçekleştirilmesine engel olmaktadır (Ersoy 2007:11-12).

Aşan (2014:15-19), Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi öğretim programının kazanımlarını İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi 8. Sınıf kitabında şu şekilde belirtmiştir:

1. Her insanın değerli ve onurlu olduğunu kabul eder.
2. Her bireyin kendine has özelliklerinin olduğunu kabul eder.
3. Kendi bireysel farklılıklarının topluma neler katabileceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
4. Kendisine ve çevresindeki kişilere değer verir.
5. İnsanın insani değerlerle korunup geliştirileceğini kabul eder.
6. İnsanın varlığının ve onurunun korunmasında insan haklarının ve demokrasinin önemini fark eder.

7. Farklı tanım, kavram, beceri ve değerlerden yola çıkarak demokrasinin temel özelliklerini kavrar.
8. Demokrasinin insana ve insan iradesine verdiği önemi fark ederek onu bir yaşam biçimi olarak benimser.
9. Demokratik bir vatandaş olmanın gereklerini örneklerle açıklar.
10. Farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerlerin toplumsal yaşamı zenginleştirdiğini kavrar.
11. Ayrımcılığın çeşitli biçimlerini sorgulayarak ayrımcılık yapmama konusunda duyarlılık gösterir.
12. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kendi konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.
13. Karşılaştığı sorunların çözümünde demokratik tutum ve davranışları benimser.
14. Birlikte yaşama kültürü için diyalog ve etkili iletişimin önemini fark eder.
15. İş bölümü ve iş birliğinin, demokratik toplum yaşamı için taşıdığı önemi örneklerle açıklar.
16. Hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi fark eder.
17. İnsan haklarının ve özgürlüklerinin herkes için doğuştan ve vazgeçilmez olduğunu kavrar.
18. Hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği durumlara ilişkin demokratik çözüm önerileri geliştirir.
19. Hak ve özgürlüklerin demokratik bir ortamda gerçekleşebileceğini fark eder.
20. Demokratik toplumlarda sivil toplum kuruluşlarına katılımın önemini kavrar.
21. İnsan hakları ile ilgili gelişmeleri takip etmeye istekli olur
22. Hukukun üstünlüğünü kabul eder.
23. Kendisinin ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi için sorumluluk üstlenmenin önemini fark eder.
24. İçinde yaşadığı topluma ve insanlığa karşı sorumluluklarını yerine getirmek için çaba harcar.
25. Toplum yaşamını düzenleyen kurallara uymanın sorumluluğunu üstlenir.
26. Karar verme süreçlerine katılmanın önemini bilir ve kendi konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.

27. Devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarına örnekler verir.
28. Vatandaşlık görevlerini yerine getirmenin önemini kavrar.
29. Toplumun birlik ve beraberliğini sağlayan değerleri koruma ve geliştirme konusunda sorumluluk üstlenir.
30. Kamu mallarının ve ortak yaşam alanlarının korunmasında sorumluluk üstlenir.
31. Engelli, yaşlı vb. bireylerle empati yaparak onların rahat bir yaşam sürdürebilmeleri için sorumluluk üstlenir.
32. Toplumsal sorunların farkına varır ve bunlar hakkında konumuna uygun çözüm önerileri geliştirir.

Müfredat içerisinde bireylerin sahip olması gereken değerlerin, kazanımlar çerçevesinde program dâhilinde çeşitli etkinliklerle öğrencilere kazandırılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte öğrencilerin örnek olaylar ve yaşantılarla aktif katılımının sağlanması önemlidir.

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi öğretim programı ile öğrencilere kazandırılmak istenen değerleri Aşan (2014:12), İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi 8. Sınıf kitabında şu şekilde belirtmiştir:

1. Dayanışma
2. Hoşgörü
3. Sorumluluk
4. Sevgi
5. Saygı
6. Yardımseverlik
7. Diğerkâmlık
8. Barış
9. Onur
10. Adil olma
11. Öz saygı
12. Paylaşma

13. Vatanseverlik
14. Özgürlük
15. Uzlaşma
16. Eşitlik
17. Farklılıklara saygı duyma
18. Kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık
19. Milli, manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi öğretim programı ile öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerin kısa açıklamaları konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.1.6.1. Dayanışma

Birey, toplum içinde yaşayan, ihtiyaçlarını diğer bireylerle iletişim kurarak karşılayan sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla bu iletişim karşılıklı çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Avcı, dayanışmayı mutluluk esası üzerinde bir dünya kurulabilmesi için temel bir ihtiyaç olarak açıklamıştır (Avcı, 2002:132-136). Bu anlamda dayanışma; yardımlaşma, birlikte hareket etme manalarına gelmektedir (Arısoy, 2014: 96). “Bir elin nesi var, iki elin sesi var” Türk atasözü, bu değerın önemini ifade etmektedir. Dayanışmanın önemi öğrencilere örnek olaylar içerisinde ve yaşantılarla kazandırılmalıdır.

2.1.6.2. Hoşgörü

Hoşgörü, temelde, saygı ve sevgi esasına dayalı anlayış gösterme eylemidir. Birey saygı duyduğu varlığı, olumlu ve olumsuz durumlar karşısında olduğu gibi kabul etmelidir. Hoşgörünün temelinde, her türlü farklılıklara saygı gösterme ve hatta bu farklılıklardan yararlanma düşüncesi yatmaktadır.

Hoşgörüde zorlama olmadığı gibi, tam bir kuralsızlık da söz konusu değildir (Ergil, 2011:194). Dayatmacı bir yaklaşım, aşırı kurallar ve farklılıklara kapalı bir toplum anlayışı bireyi bu erdemden yoksun bırakmaktadır. Böyle toplumlarda eşitlik ve barış

ortamlarının oluşması da mümkün olmamaktadır. Bu nedenle Freud “hoşgörünün ancak aydınlanmış toplumlarda gelişebileceğini” ifade etmiştir (Topuz, 1995:62-63). Hoşgörüsüzlüğün belirtisi ise sürekli şikâyet etme, memnuniyetsizlik ve aşırı hassas olma durumlarıdır (Janki, 2005:113). Bu durumlar tamamen duyarsız olma anlamına gelmemektedir. Bazı eylemler vardır ki, hiçbir zaman hoşgörü gösterilemez. Bunlar; savaşlar, ırkçılık eylemleri, şiddet ve işkenceler vb.dir. Dolayısıyla hoşgörünün de bir sınırı vardır.

Hoşgörüsüzlük bireyin güvensizliğinden ve korkularından ortaya çıkar. Kendini ve çevresini tam anlamıyla tanımayan kişiler, her şeyi kendine yöneltmiş bir tehdit olarak algılar ve olumsuz davranışlar sergiler (Pighin, 2005:89). Bu nedenle hoşgörü eğitiminde bireylerin güven duyguları pekiştirilmeli, yaşama ve insanlara karşı farklı bakış açıları kazanmaları sağlanmalıdır. Türk kültüründe Yunus Emre ve Mevlana Celalettin Rumi hoşgörü değerinin en önemli temsilcileridir. Çocuklara bu değeri aşılabilmenin yolu, Türk milli kültürünü tanıtmaktan ve çocukları bu sürece dâhil etmekten geçmektedir.

2.1.6.3. Sorumluluk

Türk Dil Kurumu (2014) sorumluluğu “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım sadece yaptıklarımızdan değil, yapmadıklarımızdan da sorumlu olduğumuzu ortaya koymaktadır. Bu nedenle birey olarak duygu, düşünce ve eylemlerimizin bilincinde olmamız gerekmektedir (Dökmen, 2000:226). Ancak bilinçli bireylerin sorumluluk duyguları gelişmiştir.

Sorumluluk değerinin kazanılması çift taraflı olarak gerçekleşmektedir. Bir taraftan bireye sorumluluk verilerek öğretilirken, diğer taraftan birey sorumluluk olarak öğrenir. Bu süreç sağlıklı bir şekilde işleyebilirse sorumluluk içselleştirilmiş olur.

Sorumluluk, her alanda elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmayı içerir (Lickona, 1991). Birey bunun için bilinçli ve istekli olmak zorundadır. Burada bireyin öncelikle kendisine karşı sorumlu olduğu unutulmamalıdır. Daha sonra sorumluluk alanı

topluma doğru genişlemektedir. Bu süreç sosyal sorumluluk kavramını ortaya çıkarmıştır. Bireyin çevresindeki olaylara karşı bilinçli ve duyarlı olması, çözüm geliştirebilmesi ve bu doğrultuda davranışta bulunması sosyal sorumluluk kazandığının göstergesidir. Eğitimin amaçlarından biri de, sosyal sorumluluk bilinci olan bireyler yetiştirmektir (Çelik, 2014:28). Günümüzde bireysel ve kurumsal çerçevelerde sosyal sorumluluk projeleri üretilmekte ve bireylerin bu projelerde yer almaları sağlanmaktadır.

Bireyin davranışlarını ve sorumluluk alanlarını toplum içinde değerlendirmek gerekmektedir; zira işbirliği sorumluluk duygusunu pekiştirmektedir. İşbirliği aynı zamanda bir denetim mekanizması sürecidir. İşbirlikçi ve dayanışma temelli eylemler sorumluluk bilincini arttırmaktadır (Baysal ve Samancı 2010:56-69). Bu çerçevede bireyin sorumluluklarının ayrıntılı olarak belirlendiği, uygulama durumlarının takip edildiği süreçlerin en önemlisi eğitim öğretim süreçleridir. Öyle ki, okullarda bireylerin sorumluluk/sorumsuzluk eylemleri denetlenmektedir (Girgin, 2012:162). Sözü edilen denetleme süreci değer öğrenci tarafından içselleştirilmesine yardımcı olmaktadır.

2.1.6.4. Sevgi

Sevgi, bireyin tek başına gerçekleştirdiği bir deneyimdir. Birey sevdiği şeyleri benimser, korur ve onlarla ilgilenir. Dolayısıyla bu ilgi, hoşgörü ve dayanışmayı beraberinde getirir. Sevgi insanlar arasındaki bağı güçlendirir ve güven ortamı oluşturur. Sönmez, sevme ve sevilme yetisine sahip olmayan bireylerin, toplum tarafından benimsenmeyen, yalnız kişiler olduğunu belirtmiştir. (Sönmez, 2003:44). Koşulsuz sevebilen ve sevilen kişiler ise, kendisiyle ve toplumla barışık bir hayat sürmektedir.

Fromm'a göre sevgi, "bir başka insanın etkin bir şekilde içine girmektir." Bu bağlamda sevgi, sevdiği şeyler için emek harcamak ve emek harcadığı şeyleri sevmektir. (Fromm, 1998:38). Bunun için bireylerin birçok değeri benimsemeleri ve yaşantılarına yansıtılmaları gerekmektedir; çünkü değerlerin benimsenmesi bireyin

kendisine ve çevresine bakış açısını değiştirir, sevgiyi arttırır (Janki, 2005:40). Sevgi değerini içselleştirebilmiş bireyler, yaşamlarının her alanında bunu uygulamaya dönüştürebilmektedirler.

Sevgi eğitimi ailede başlamaktadır. Çocuk aile ortamında sevmeyi ve sevilmeyi öğrenir. Böylece çevresini ve dünyayı anlamlandırmaya başlar. Eğitim öğretim ortamları çocuğun sevgiyi, saygıyı ve paylaşmayı yaşayarak öğrendiği ortamlardır. Dolayısıyla çocuk okulda da sevildiğini bilmeli, hissetmelidir. Bunun için eğitimciler çocuklara eşit davranmalı, koşulsuz sevildiklerini hissettirmeli, onlara bu değeri yaşatacak ortamlar sunmalıdır (Sönmez, 1990:89). Okullarda bu kültürle yetişmiş bireylerin huzurlu bir toplum yapısının oluşmasını sağlamaları beklenmektedir.

2.1.6.5. Saygı

Saygı, bireyin varlığını kabul etmektir. Her bireyi tüm benlikleriyle anlamaya çalışmak, yargılamamak ve kıymetli görmektir. Bunun için ilk önce bireyin kendisini tanıması, anlaması ve kendisine saygısının olması gerekmektedir. Dostoyevski'nin "Sadece kendine saygı duyabilirsen, diğerleri de sana saygı duymaya mecbur kalır" sözü bu görüşü desteklemektedir.

Her insan saygıya gereksinim duyar. İnsanların haklarına ve onurlarına saygı duyan bireyler diğer değerleri de kazanmış demektir. Sevgi tek taraflı bir eylem olabilirken, saygı karşılıklıdır (Pighin, 2005:60). Başkalarına saygı gösterirken, aynı zamanda onlardan da saygı bekleriz. Günümüzde bireylere gösterilen saygının çoğunlukla bireyin kişiliğine, benliğine değil, makamına ve mevkisine yönelik olması tartışılmaktadır. Oysaki tüm insanlar, sadece insan olmaları dolayısıyla saygı görmeye layıktırlar.

Lashway, okul ortamlarında tüm öğrencilere saygı ile yaklaşılması gerektiğini, ancak böyle yapılmakla öğrencilerin benlik ve güven duygularının gelişebileceğini belirtmiştir (Lashway 1997, Akt. Balay ve Kaya 2014:13). Bu nedenle eğitimcilerin, öğrencilerin bireysel farklılıklarını gözlemeleri ve ayırım yapmamaları önemlidir.

2.1.6.6. Yardımseverlik

İhtiyacı olan bireye çıkar gözetmeksizin, isteyerek faydalı olabilme durumu yardımseverlik olarak tanımlanabilir. Beil yardımseverliği, insanların ihtiyaç dolayısıyla yaptıkları karşılıklı anlaşma olarak ele almış ve bu durumu “Hiç kimse birlikte yaşadığı insanların yardımına muhtaç olamayacak kadar güçlü ve bağımsız değildir” şeklinde belirtmiştir (Beil, 2003:131). Öyleyse birey, toplumdan tamamen bağımsız düşünülemez.

Yardımseverlik gönüllülük esası çerçevesinde gelişir. Yardım eylemini gerçekleştiren kişi sonuçta manevi bir doyuma ulaşır. Bu değer bireyde oluşabilmesi için öncelikle bireye karşılıksız bir yardımda bulunulmalıdır. Özellikle çocuklarda bu davranış yardımda bulunma, yardım isteme ve karşılığında övme şeklinde gerçekleştirilebilir (Pighin, 2005:76). Böylece çocuk bu değeri davranışa dönüştürebilecek ve karşılıksız yapabilecektir. Aileler çocuklara küçük yaşta bu değeri aşılayabilirler. Bazı işler konusunda çocuklarının yardımcı olmalarını isteyerek, onlara hem sorumluluk hem de yardımseverlik duygusunu kazandırabilirler (Pighin, 2005:90). Bu konuda aile bireylerinin bilinçli, istekli ve sabırlı olmaları gerekmektedir. Ayrıca eğitim kurumlarında bu değer öğrencilere kazandırılması için, değerleri benimsemiş bir okul kültürünün oluşturulması gerekmektedir.

2.1.6.7. Diğerkâmlık

Diğerkâmlık diğer adıyla özgecilik, hiçbir çıkar gözetmeksizin başkalarına yardım etme davranışıdır. Bu kavram İngilizcedeki “altruism” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Birey fayda sağlama işlevini yerine getirdiği zaman manevi bir doyuma ulaşmaktadır.

Freedman, Sears ve Carlsmith’e göre özgecilik, toplum içinde sorumluluk duygusunu geliştirmektedir. Özgecilikte kişisel manevi doyum dışında bir beklenti olmamaktadır. Dolayısıyla ödül veya başka beklentiler çerçevesinde gerçekleştirilen başkalarına hizmet etme, onları düşünme duygu ve düşüncesi özgecilik değildir

(Freedman, Sears ve Carlsmith 1993,Akt. Ümmet, Ekşi ve Otrar 2013:303). Buna göre özgeci bireyler, karşılık beklemezsizin sorumluluk duygusu çerçevesinde hareket etmektedirler.

Toplumda bazı durumlarda özgecilik kavramı yanlış anlaşılabilir. Nitekim bu kavramın maskelenmesiyle insanlar başka davranışlar sergileyebilmektedir. Fromm, bu konuda özellikle annelerin, özgecilik ile koruyuculuğu ve adanmışlığı karıştırdığını, bu durumun çocukların hayatı tecrübe etmelerini zorlaştırdığını ve sağlıklı bireyler yetiştirmeyi engellediğini belirtmiştir (Fromm, 1998:66-67). Dolayısıyla özgecilik adına aşırı koruyucu davranan ebeveynler, çocuklar üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadırlar.

Toplum içerisinde özgeci davranışların çoğalması konusunda bireyler arası etkileşim önemlidir. Birey, yardımda bulunma davranışı sergileyen insanlardan etkilenir ve kendisi de bu sürece katılır (Cüceloğlu, 1998:551-552). Eğitim öğretim ortamları etkileşim süreçlerinin yoğun yaşandığı yerlerdir. Birey, bu ortamlarda gerçekleştirilen faaliyetleri gözlemleyerek kendisinde özgeci davranışlar oluşturabilmektedir.

2.1.6.8. Barış

Barış kavramı bireysel ve toplumsal, hatta evrensel huzuru, birlikteliği ve saygıyı ifade etmektedir. Bireysel olarak iç huzuru sağlama ve kendine saygı duyma başkalarına da saygıyı beraberinde getirmektedir. Birbirine, haklarına, farklılıklarına saygı duyan bir toplum barış ve güven içerisinde yaşayabilmektedir. Aksi durumda kargaşa ortamı oluşmakta, toplumsal çözümler ve savaşlar ortaya çıkmaktadır.

Barışın toplumsal önemi ancak, tersi bir durum ortaya çıktığında anlaşılabilir. McFarland'a göre, siyasi barışın temelinde insanlar arası ilişkiler yer almaktadır. Toplumda duyarlılık düzeyi yüksek olursa, barış ortamları oluşmaktadır (McFarland 2004, Akt. Safran ve Dilek 2008:288). Barış eğitiminin temelinde, bireye her türlü duyarlılık kazandırma becerisi yer almalıdır.

2.1.6.9. Onur

Onur, bireyin kişisel değerine saygı duyulmasını ifade etmektedir. Bu nedenle birey sadece insan olduğu için onurludur. Hiçbir özelliği bireyin onurlu olup olmadığı yönünde bir yargı oluşmasına neden olmamalıdır. Tüm insanlar onurludur.

İnsanlar toplumda farklı statülerde bulunmaktadır. Farklı birçok özelliğe sahiptirler. Farklılaşmadaki ortaklık insanların onur bağlamında eşitler. Onur gözyaşı gibidir. Tüm insanların gözyaşının rengi aynıdır (Dökmen, 2000:289-290). Çocuklara bu değer, farklılıklara saygı duyma ve eşitlik çerçevesinde kazandırılmalıdır.

2.1.6.10. Adil Olma

Adalet, eşitlik ve saygı esasına dayalı, hakkı gözeten duygular ve uygulamalardır. Adalet duygusu, küçük yaşlardan itibaren kazanılmaktadır. Ailede öğrenilmeye başlanılan bu değer, topluma doğru açıldığında uygulamalarda sıkıntılar/sorunlar yaşanmaktadır. Bununla birlikte adalet duygusunun gelişimi toplumsal bir ortama ihtiyaç gösterir.

Bireyde adalet duygusu, öteki değerlerle ilişkili olarak gelişir ve onları dengeler (Mehmedoğlu, 2005:130). Adalet duygusu özellikle cömertlik, eşitlik ve paylaşım duygusu arasında bir denge unsuru oluşturur. Adil olma eylemi bireyseldir. Birey bu eylemi içselleştirdiği zaman yakın çevresinden itibaren uymayı, uygulamayı görev bilecektir. Bu nedenle özellikle ailede, okulda çocuklara adil davranılmalı, adaletin düzeni ve huzuru sağladığı kavratılmalıdır. Öncelikle büyükler bu değeri uygulamalı ve yaşantılarıyla çocuklara öğretmelidir (Arısoy, 2014:83). Nitekim çocuklar her konuda büyükleri kendilerine model olarak görmektedirler.

Adalet kavramı evrensel bir değerdir. Birey adaleti kendisi için istediği kadar tüm insanlık içinde istemelidir.

Adalet toplumsal ilişkileri düzenlemenin yanı sıra bireyin kendisi ile olan ilişkilerinde de yer almaktadır. Adalet bir vicdan meselesidir. Bu nedenle anne-baba ve öğretmenler olarak vicdanlı çocuklar yetiştirmeye itina gösterilmelidir.

2.1.6.11. Öz Saygı

Bireyin kendini değerli görmesi ve başkaları tarafından da değer verilmesini istemesi öz saygı olarak ifade edilir. Kendisine saygısı olan bireyler, diğer kişilere ve varlıklara da saygı gösterebilmektedir. Bunun için öncelikle bireyin kendisini tanıması, sevmesi ve değer vermesi gerekmektedir.

Bilindiği üzere birey kendini tanıma aşamasında çevresel faktörlerin etkisinde kalmaktadır. Toplum tarafından ona yüklenmiş olan statüler, roller ve davranışlar bireyin kendini değerlendirmesini zorlaştırmaktadır (Janki, 2005:55). Dolayısıyla başkaları tarafından saygı beklentisi içerisine girmeden, öz benliğimize karşı duyarlı davranışlar sergileyebilmek kendimize olan saygının ifadesidir. Çocuklara bu değeri aşılabilir için, birey olarak değerli olduklarının bilincine varmalarını sağlayacak davranışlar sergilenmelidir.

2.1.6.12. Paylaşma

Paylaşma, bölüşmek, pay etmek anlamında kullanılmaktadır. Bölüşme davranışı, maddi ve manevi her türlü duygu, düşünce ve eylemle gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle paylaşma, yardımlaşma, dayanışma, sevgi ve saygı değerleriyle iç içe bir değerdir.

Paylaşmayı çocuk ailede öğrenmeye başlar. Önce yiyecekleri, sonra oyuncakları, daha sonra evdeki sorumlulukları paylaşır. Bu eylemler sırasında sevgi, saygı gibi manevi değerleri de paylaşmayı öğrenir. Aile içinde sorunlar varsa, bireyler arasında iletişim sağlıklı ise, çocuk ortak paylaşım alanlarından uzaklaşır (Koç, 2007:9-10). Kendisini iletişime kapatır ve sorumluluk üstlenmekten kaçınır.

Öğrencilere paylaşma değeri, adalet ve eşitlik duygusu ile birlikte kazandırılmalıdır. Öğrencilere sevinç, üzüntü, başarı ya da başarısızlık gibi durumlarda bireysel davranmama, empati yapabilme davranışları yaşantılarla verilmelidir. Yakın çevresine karşı duyarlı olmayı yaşayarak öğrenen bir kişinin, evrensel sorunlar karşısında da empati kurabilme, duyarlılık gösterebilme yetisi kazanması beklenir.

2.1.6.13. Vatanseverlik

Vatanseverlik kavramı, görev ve sorumluluklarının bilincinde olmayı, bunları gerçekleştirmeyi, ülkesine saygı ve sevgi beslemeyi ifade etmektedir. Bu değer hayata geçirilebilmesi için bireylerin kendisi ve ülkesi için çok çalışması, topluma faydalı olabilmesi, maddi ve manevi değerlere sahip çıkabilmesi gerekmektedir.

Vatanını sevmek aynı zamanda bilinçli ve faydalı olmayı da gerektirir (Yıldırım, 2006:53). Bilinçli vatandaşlar kültürel değerlere sahip çıkarlar. Kültürel değerler, vatanseverlik bilinci ile toplumda birleştirici bir güç konumuna ulaşabilmektedir (Ergen, 2006:144-152).

Vatan sevgisini kazanma sürecinde, ailenin ve okulun yanı sıra toplumun ve medyanın da çok etkili olduğu bilinmektedir. Bireye aile ve okulda haklar ve sorumluluklar öğretilmeye çalışılırken; vergi verme, askere gitme, bilimsel bir alanda insanlığa fayda sağlayabilme davranışları da verilmiş olmaktadır. Toplumdaki olumsuz örnekler medya aracılığı ile sergilenmektedir. Bu durum bireyde vatanseverlik değerinin eşitlik ve adalet çerçevesinde gerçekleşmesi konusunda ikilem oluşturmaktadır. Aynı zamanda medya, bilginin ve kültürün aktarılması işlevini de gerçekleştirmekte ve böylece bu değer kazanılmasını olumlu etkilemektedir.

2.1.6.14. Özgürlük

Özgürlük başkalarının yaşam alanlarına müdahale etmeden haklarımızı gerçekleştirebilmektir. Evrensel bir özellik taşıyan bu değer, sorumluluk değeri ile iç içedir. Birey toplum içinde yaşamaktadır. Kendine ve çevresine karşı sorumlulukları

vardır. Sorumluluk duygusu bireyin özgürlüğünü sınırlandırmaktadır. Toplumsal kurallar tarafından kısıtlanan bireyler özgürlüklerini kaybetmeye başlamaktadırlar (Girgin, 2012:140). Bazen de toplum bireyin özgürlük anlayışının değişmesine yol açmaktadır. Küreselleşme süreci ile toplumsal yapı değişmiş, geleneksel değerler yerini tüketim toplumuna özgü değerlere bırakmıştır (Mehmedoğlu ve Mehmedoğlu, 2006:215-216). İnsanlar kendilerine sunulan tüketim seçeneklerini özgürlükler olarak algılamakta ve üretilmiş ihtiyaçlarını karşılarken özgürlüğü yaşadığını düşünmektedir. Oysa özgürlük, bireyin farkındalığı sonucu ortaya çıkabilecek bir değerdir. Kişi kendini tanımalı, haklarını ve sorumluluk alanlarını bilmeli ve bu çerçevede özgürlük alanını oluşturabilmelidir. Sorumluluklar konusunda duyarsız davranışlar sergilendiği zaman, özgür toplum yapısının oluşması engellenmektedir (Kurtkan Bilgiseven, 2005:103). Eğitim sürecinde bu değer bireye bilgi seviyesinde öğretilirse içselleştirilemez. Örnek olay ve yaşantılarla kazandırılabilirse kalıcılık sağlanır. Birey, özgürlüğü ve özgürlüğe saygı göstermeyi yaşam tarzı haline getirir. Böylece bu değeri evrensel düzeyde gerçekleştirmek mümkün olur.

2.1.6.15. Uzlaşma

Uzlaşma, bireyin kendisi ve başkaları ile iyi geçinmesi; ortak alanlar ve paylaşımlar gerçekleştirebilmesidir. Birey öncelikle kendisini tam olarak anlamalı ve ifade edebilmelidir. Daha sonra ailesiyle ve çevresiyle olan ilişkilerinde uzlaşmacı tavırlar sergilenmeli ve bu yönde sorunlara çözümler getirebilmelidir. Dökmen'e göre aile ile iletişim ve uzlaşma konusunda sıkıntı yaşayan bireyler, toplumla ve kendisi ile uzlaşma konusunda başarısızdırlar (Dökmen, 2000:349).

Uzlaşma davranışı orta yolu bulma eylemi ile gerçekleştirilir. Bunun için birey olarak empati kurma özelliğine sahip olunması gerekmektedir. Birey bu davranışı eğitim ve yaşantılar sonucu kazanmaktadır.

2.1.6.16. Eşitlik

Hakların ve hürriyetlerin herkes tarafından kullanılabilmesi, toplumda adaletin olması ve sağlıklı bir şekilde uygulanması eşitlik olarak değerlendirilebilir. Bununla

birlikte kavram, insanların toplum içerisinde buldukları statüler ve roller bakımından, aynı haklara sahip olduğu anlamına gelmemektedir.

Evrensel düzeyde düşünöldüğünde, uygulamalarda eşitsizlik olduğu gözlenmektedir. Eşitsizlik, adaletsizliğin toplumda yer etmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Turner, 1997:58). Değeri kazandırma sürecinde adalet kavramı sürecin içerisinde yerleştirilirse, eğitim ortamlarını fırsat eşitliği anlayışı ile düzenlenebilirse, bu değerlerin bireyde doğal olarak yer aldığını görmek mümkün olacaktır. Aksi takdirde, yasalar çerçevesinde insanların eşit olduğunu söylemek, eşit olarak yaşadıkları anlamını taşımayacaktır.

2.1.6.17. Farklılıklara Saygı Duyma

Toplumlar çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Çok kültürcülük ise, toplum içerisinde farklılıkları kabul etme ve onlara saygı gösterme esasına dayanır. Küreselleşme süreciyle birlikte çok kültürlülüğün önemi artmıştır. Buna göre eğitim sistemleri de çok kültürlülüğü benimsemeli ve bu çerçevede eğitim programları hazırlamalıdır (Kaya, 2011:1). Farklılıklara saygı eğitiminde aile ve okul çok önemlidir. Çocuklar ayrıntılı düşünmedikleri ve ben merkezli oldukları için bazen birbirlerine karşı saygıyı muhafaza edememektedirler.

Ekmişoğlu'na göre çocuklar, farklılıklara saygı konusunda en yakınlarını örnek almakta ve onların önyargılarını benimsemektedirler (Ekmişoğlu, 2007:41). Bu önyargılar, hoşgörü çerçevesinde farklılıklara saygı eğitimi ile yok edilebilir (Hall, 1999, Akt. Topçuoğlu 2015:35-36). Farklılıklara saygı eğitiminde çocuklara tüm insanlara sevgi, saygı ve hoşgörüyle yaklaşmaları, ayrımcılık yapmamaları öğretilmelidir.

Farklılıklara saygı konusu “bir kişiye saygı gösterme davranışı”ndan farklıdır. Çünkü tek başına saygı gösterme davranışında bir beklenti vardır: Saygı görme beklentisi. İnsanların farklılıklarına saygı göstermede ise, saygı görme koşulu bulunmamalıdır. Eşitlik esası aranmamalıdır.

2.1.6.18. Kültürel Mirası Yaşatmaya Duyarlılık

Kültürel miras, toplumun kültürüne ait öğeleri içermektedir. Bu öğeleri canlı tutabilmek, bireylerin bu anlamda duyarlılık göstermesi ile gerçekleşmektedir. Duyarlılık ise, ancak eğitim yoluyla kazanılabilir. “Kültürel miras eğitiminde en etkili yollardan biri tarih öğretimidir” (Safran ve Dilek, 2008:135). Kendi tarihini bilen bireyler yetiştirmek, kültürün aktarılması ve yaşatılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle kültürel geçmişin bilinmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir (Çeçen, 1996:330-331). Öyle ki, kültürel öğeler toplumu bir arada tutar. Birlik, beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma değerlerinin öğretilmesini kolaylaştırır.

Kültürel mirası yaşatmaya duyarlı olma eğitimi genellikle okullarda başlar. Kültürel miras, derslerde kazanımlar içerisinde öğrencilere farklı yöntemlerle aktarılır. Topluma ve çevresine karşı duyarlı öğrencilerde bu değerlerin yerleşmesi daha kolaydır. Bu eğitimde en önemli yöntemlerden biri geziler ve yaşantılardır. Yaşayarak öğrenme duyarlılığın boyutunu arttıracaktır.

2.1.6.19. Milli, Manevi ve Evrensel Değerlere Duyarlı Olma

Bir ulusa özgü duygu, düşünce ve davranışlar o milletin milli ve manevi değerlerini oluşturmaktadır. Bu değerler bir toplumun varlığının vazgeçilmezidir (Bozok, 2010:32). Milli değerler, bir milleti diğerlerinden ayıran temel özelliklerdir (Özkartal, 2009:63-64). Manevi değerler ise, daha çok dini-kültürel değerleri içermektedir.

Milli değerler devlet politikaları ve yasalar çerçevesinde, eğitim kurumlarında öğrencilere kazandırılmaktadır. Manevi değerler ise, kültürleme/kültürlenme yoluyla bireye aktarılmaktadır.

Her ulusun milli değerlerinin yanında kabul ettiği, benimsediği ve içselleştirdiği evrensel değerler de bulunmaktadır. Adalet, eşitlik, barış, sevgi, özgürlük bu evrensel değerlerin başlıcalarıdır. Birey olarak milli ve manevi değerlerimize sahip çıkmalı, düşünce yapımızı ve bakış açımızı evrensel boyuta ulaştırmalıyız.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili Türkiye’de ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Yurt İçinde Yapılmış İlgili Araştırmalar

Başaran (2007), “İlköğretim Okullarında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Uygulanışına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” adlı araştırmasında, Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini saptayarak programla ilgili öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, Edirne İli Merkez İlçede görev yapan 19 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanan betimsel analiz tekniği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim Programında hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme konularında bir takım sorunlar yaşadığı ve bu sorunların çözümüne yönelik olarak çeşitli önerileri olduğu bulgulanmıştır.

Baydar (2009), “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında 5. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin adil olma, sorumluluk, dayanışma ve tarihsel mirasa duyarlılık değerlerini ölçmeyi ve öğretmenlerin bu süreçte karşılaştığı sorunları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, Adana ili merkez ilçelerinde 20 okulda okuyan öğrencilere uygulanan ahlaki ikilem formu ve öğretmenlere uygulanan anket formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin, ilgili değerleri kazanım düzeyleri Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramının geleneksel düzeyinde olduğu tespit edilmiş, öğretmenlerin ise, değer kazandırma sürecinde ailelerin yetersizliği sorununu yaşadıkları belirlenmiştir.

Baysal ve Saman (2010), “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencileri İle Değerler Üzerine Bir Çalışma” adlı araştırmalarında İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre dördüncü ve beşinci sınıflarda kazandırılması beklenen duyarlılık/sorumluluk,

dayanışma/işbirliği, hoşgörü, çalışkanlık, insana ve çevreye saygı değerlerine öğrencilerin beşinci sınıfın sonunda sahip olma durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri, İstanbul ve Erzurum'dan seçilen 60 ilköğretim 5. sınıf öğrencisine uygulanan açık uçlu sorulardan oluşan anket ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin beşinci sınıfın sonunda ilgili değerleri doğru tanımladıkları ve bu değerlere çoğunlukla sahip oldukları bulunmuştur.

Yiğittir ve Öcal (2010), "İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri" adlı çalışmalarında öğrencilerin değer yönelimlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri, Ankara ilinin çeşitli ilçelerinde okuyan 1232 ilköğretim 6. sınıf öğrencisine uygulanan görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin 97 farklı değeri tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Keskin, Öksüz, Gelen ve Yılmaz (2011), "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Evrensel Değerleri Kazanım Düzeylerinin Karşılaştırılması (Samsun İli Örneği)" adlı çalışmalarında İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi öğretim programları içerisinde yer alan evrensel nitelikteki bazı değerlerden hoşgörü, saygı, yardımseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, doğruluk, dürüstlük ve özsaygı değerlerinin sosyoekonomik düzey bakımından farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören 5. sınıf öğrencilerinin kazanım düzeylerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma verileri, Samsun ilinde sekiz ilköğretim okulunda bulunan 419 öğrenciye uygulanan Ahlaki İkilem Senaryolarıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin değerlere yüksek seviyede sahip oldukları belirlenmiş, ancak cinsiyet ve sosyoekonomik duruma bağlı olarak öğrencilerin değer kazanımlarında farklılıklar olduğu bulgulanmıştır.

Aladağ (2012), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi" adlı araştırmasında İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanacak olan değer öğretim programının öğrencilerin sorumluluk değerini bilişsel düzeyde kazanmalarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, Ankara ili Yenimahalle ilçesinde bulunan bir ilköğretim okulu 5 sınıf (iki şube) öğrencilerine

uygulanan ön test ve son test kontrol gruplu deneme modeliyle toplanmıştır. Araştırma sonucunda, deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin Bilişsel Düzey Ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında deney grubu lehine anlamlı fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Merey, Karatekin ve Kuş (2012), “İlköğretimde Vatandaşlık Eğitimi: Karşılaştırmalı Kuramsal Bir Çalışma” adlı araştırmalarında Türkiye ve ABD’deki Sosyal Bilgiler eğitimini vatandaşlık eğitimi açısından kuramsal olarak karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma literatür incelemesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminde, demokrasi, bireysel haklar, görev ve sorumluluklar gibi vatandaşlık eğitimi konularına çok yer verildiği ancak vatandaşlık becerilerine pek yer verilmediği tespit edilmiştir. ABD’de ise sosyal bilgiler eğitiminde demokrasi, bireysel haklar, görev ve sorumluluklar gibi vatandaşlık bilgilerinin yanında çok kültürlülük, hukukla ilintili konular ve vatandaşlık becerileri gibi vatandaşlık eğitimi konularının sıkça vurgulandığı tespit edilmiştir.

Er, Ünal ve Özmen (2013), “8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinin 4. Sınıfa Alınmasına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmalarında 2012 yılında yapılan değişiklikle 8 yıllık zorunlu kesintisiz eğitimden 4+4+4 zorunlu kademeli eğitime geçişle, ilköğretim ikinci kademe 8. sınıfta okutulan “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” dersinin ilköğretim 4. sınıfa “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersi olarak alınmasına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşlerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma verileri Bartın ve Ankara illerinde görev yapan 35 sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni ile 35 öğretim üyesine yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların bir kısmı “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” dersinin 8. sınıftan 4. sınıfa alınmasını olumlu karşılarken bir kısmı da olumsuz görüş bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcıların büyük bir kısmı bu dersin demokratik değer ve becerilere öncelik veren bir anlayışla hazırlanması gerektiğini ve 6, 7 ve 8. sınıfta okutulmasının daha uygun olacağını belirtmişlerdir.

Güven (2013), “İlköğretim Ders Programlarının Öğrenciye Kazandırılması Hedeflenen Değerler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında ilköğretim Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji derslerinin öğretim programları öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri, literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen bazı değerlere yer verildiği, ancak programlarda bu konuda bir standardın olmadığı belirtilmiştir.

İlğan, Karayığit ve Çetin (2013), “Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı araştırmalarında ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri, Aydın il merkezinde iki, İzmir’in Selçuk ilçesindeki üç ilköğretim okulunun 7. ve 8. sınıflarında okuyan 300 öğrenciye uygulanan tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, ortaokul öğrencilerinin demokratik değerleri yüksek düzeyde benimsediği ve demografik değişkenlerin öğrencilerin demokratik değerlerini pek farklılaştırmadığı belirlenmiştir.

İzgar (2013), “İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Demokratik Tutum ve Davranışlarına Etkisi” adlı çalışmasında ilköğretim 8. sınıfta okuyan öğrencilerin değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına olan etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, Konya ili Meram ilçesinde okuyan, 180 sekizinci sınıf öğrencisinden oluşan deney ve kontrol gruplarına uygulanan, Demokratik Değerlere Bağlılık Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, değerler eğitimi uygulanan deney grubunun tutum ve davranışlarının olumlu geliştiği gözlenmiştir.

Polat ve Çalışkan (2013), “Ortaokul Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmalarında ortaokul öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, anne-baba eğitim durumları ve aile gelir durumlarına göre anlamlı farklılaşma olup olmadığını saptamayı

amaçlamışlardır. Araştırma verileri 700 öğrenciye uygulanan Schwartz Değerler Listesi ve Kişisel Bilgiler formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin değer eğilimlerinde cinsiyete, sınıf düzeylerine, anne-baba eğitim durumlarına ve aile gelir durumlarına göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür.

Bektaş, Nalçacı ve Karadağ (2014), “İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Algıladıkları Evrensel Değerlerin Bir Yordayıcısı Olarak Okul İklimi” adlı araştırmalarında ilköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimi algılarının evrensel değerleri yordama düzeyini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri, Erzurum ilinde ilköğretim ikinci kademesinde öğrenim gören 1004 öğrenciye uygulanan Okul İklimi Ölçeği ve Evrensel Değerler Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda ilköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimi algılarının evrensel değer algılarını manidar düzeyde yordadığı görülmüştür.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılmış İlgili Araştırmalar

Harris (1991), “Ortaokuldaki Bütünleşmiş Değerler Eğitimi Yaklaşımlarını Tanımlama” adlı çalışmasında iki farklı ortaokuldaki değer eğitim sürecini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri örnek olay incelemesi yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda her iki okulda da kültürel farklılıkların oluşturduğu değer farklılaşmasından dolayı ortak noktalar bulunamasa da değer eğitiminin başarıyla gerçekleştiği, bunun ise öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki başarılarından kaynaklandığı bulgulanmıştır.

Halstead ve Taylor (2000), “Değerleri Öğrenme ve Öğretme: Son Zamanlarda Yapılmış Bir Araştırmanın İncelemesi” adlı çalışmasında değer öğretiminin eğitim kurumlarındaki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri literatür taraması yaparak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, okulların ve öğretmenlerin değer eğitimi konusunda etkisiz kaldığı tespit edilmiştir.

Germaine (2001), “Değerler Eğitiminin İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine Olan Saygısı Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmasında okullarda değerler eğitimi alan ve almayan öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında manidar bir fark olup

olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri yarı deneysel araştırma modeliyle elde edilmiştir. Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin ölçülmesinde Resoner ve Gilbert tarafından geliştirilen “Öğrenci Benlik Saygısı Envanteri” uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, uygulanan programın öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinde manidar bir fark oluşturmadığını ortaya koymuştur. Ancak benlik saygısı ile akademik başarı arasında manidar bir fark bulunmuştur.

Prencipe (2001), “Çocukların Değerler Eğitimine İlişkin Düşünceleri” adlı çalışmada bir takım değerlerin çocuklar üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, farklı yaş gruplarından öğrencilerle görüşme yapılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların ailede ve okulda aldıkları değer eğitiminin farklılığı ortaya çıkmış, bu sorunun eğitim programında yapılacak iyileştirmelerle aşılabileceği tespit edilmiştir.

Johansson (2002), “Okul Öncesi Etkileşimde Ahlaklılık: Öğretmenlerin Çocukların Ahlaki Durumlarıyla İlgili Stratejileri” adlı araştırmasında İsveç’te çocuklarla dürüstlük üzerine yapılan çalışmalarda öğretmenlerin stratejilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, çocukların dürüstlüğü nasıl öğrendiğine dair bazı ana perspektifler ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin çocukların dürüstlüğü öğrenmelerine empati, diğerlerinin görüşlerini anlama, modelleme ve kısıtlamalar yollarıyla yardımcı oldukları tespit edilmiştir.

El Hassan ve Kahil (2005), “Yaşayan Değerlerin Etkisi: Lübnan’da Bulunan Bir Özel İlkokulun Davranış ve Tutumlar Hakkındaki Eğitimsel Programı” adlı çalışmalarında Yaşayan Değerler Eğitimi Programı’nın (LVEP) Lübnan’da özel bir okuldaki ilkokul öğrencilerinin kişisel ve kişilerarası zeka ile ilgili tutum ve davranışlarına etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri ön-test son-test grup tasarımıyla elde edilmiştir. Programda barış, saygı ve sevgi değerleri esas alınmıştır. Araştırma sonucunda, denenen grupların benlik saygısı algısı, tutum ve davranışlarında Yaşayan Değerler Eğitimi Programı’nın uygulanmasından sonra belirgin farklar oluşmuştur. Ayrıca sonuçlar, denenen öğrencilerin kişisel ve kişiler arası zeka ve EQ konusunda Yaşayan Değerler Eğitimi Programı’nın uygulanmasından sonra önemli farklılık olmadığını da ortaya koymuştur.

Blake (2011), “Okul Değerlerinin Olmaması Çocukların Geri Kalmasına Yol Açar: Okul Hedef Tanımının Akademik Başarı Üzerindeki Etkisiyle İlgili Bir Çalışma” adlı çalışmasında değer temelli terimler ile okul misyonu ve öğrenci başarısı arasındaki ilişkinin gücünü belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, tüm Columbus, Ohio kamu ve özel okullarını kapsayacak şekilde elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, sorumluluk değeri ile eğitim açısından dezavantajlı okullardaki öğrencilerin başarı puanları arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık değerlerine ilişkin görüşlerini yansıtacağı için, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli; tavırları, davranışları açıklamak, karşılaştırmak ve betimlemek için kullanılır (Gürsakar, 2001:135). Bu modelde var olan durum betimlenir. Olay ve olgular doğal ortamlarında gözlemlenir. Var olan durumu değiştirme ve etkileme çabası yoktur (Karasar, 2002:77). Farklı kişilerin aynı soru hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yararlanılan bu yöntemde alıntılar direkt olarak verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2010).

Nitel araştırma yöntemleri, araştırmanın gerçekleştirildiği doğal ortamı anlamaya, tanımaya ve sonuçlara olan etkilerini açıklamaya duyarlı olduğundan eğitsel gerçekleri çok boyutlu olarak ortaya koyma imkânı tanır. Bu yönleri ile de eğitim araştırmalarında zenginlik katar (Yıldırım ve Şimşek, 2010).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Muğla ili Menteşe ilçesinde bulunan ortaokul 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini 2014-2015 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde Muğla ili Menteşe ilçesindeki yansızlık ilkesine göre tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen, 300 tane 8. sınıf öğrencisi oluşturmuştur.

Araştırma grubunu oluşturan okullara göre öğrenci sayıları Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 3.1. Okullara Göre Öğrenci Sayıları

Okullar	Öğrenci Sayısı
Şehbal Baydur Ortaokulu	15
Kötekli Salih Zeki Gür Ortaokulu	18
Denizova Ortaokulu	17
Şahidi Ortaokulu	33
Türdü 100. Yıl Ortaokulu	20
Nazmi Zehra İyibilir Ortaokulu	44
Cumhuriyet Ortaokulu	47
75. Yıl Ortaokulu	31
İMKB Ortaokulu	34
Toki Şehit Jandarma Yarbay Alim Yılmaz Ortaokulu	41
TOPLAM	300

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, Vatandaşlık Değerleri Anketi ile elde edilmiştir.

3.3.1. Vatandaşlık Değerleri Anketi

Bu anket ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık değerlerinden özgürlük, eşitlik, vatanseverlik ve farklılıklara saygı duyma değerlerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Anketin 1. bölümünde 10 maddeden oluşan demografik özelliklerin belirlendiği sorular yer almaktadır. Her bir sorunun altında seçenekler bulunmaktadır. Öğrencilerden bu seçeneklerden kendilerine uygun olanı işaretlemeleri istenmektedir. Anketin 2. bölümünde ise, ilgili değerlere ilişkin birer öykü bulunmaktadır. Öykülerin sonunda yer alan açık uçlu soruların nedenleriyle birlikte açıklanması istenmektedir.

Anketin kapsam ve görünüş geçerliliği için 1 Türkçe Öğretmeni, 2 Sosyal Bilgiler Öğretmeni ve 2 Eğitim Bilimleri ve Program Geliştirme uzmanının görüşü alınmıştır.

Uzman görüşleri alındıktan sonra anket formlarının ön uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan Vatandaşlık Değerleri Anketi Ek A'da, verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde önce veri toplama araçlarının uygulanabilmesi için ilgili makamlardan izinler alınmıştır. Ayrıca izin belgelerinin birer fotokopisi uygulama öncesinde ilgili okul yönetimlerine verilmiştir. Okul idareleri ve öğretmenlerden randevular alınarak araştırmanın amacı hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. 2015 Nisan-Mayıs ayı içerisinde araştırma kapsamındaki tüm okullarda

anket formu uygulanmıştır. 350 adet Vatandaşlık Değerleri Anketi dağıtılmış, ancak eksik bilgiler nedeniyle 300 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen tüm veriler kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler SPSS (Statistical Package for the Social Science) 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3.5.1. Vatandaşlık Değerleri Anketi'nin Analizi

Öğrenciler tarafından doldurulmuş olan *Vatandaşlık Değerleri Anketi*'ndeki her biri farklı değere karşılık olan öykülere öğrencilerin verdikleri cevaplar kodlanarak tablolştırılmıştır. Bu kodlamaların frekansları çıkarılmış, kategorize edilmiştir. Kategorilere ait öğrenci cevaplarından tablonun altına örnekler verilmiştir.

“8. sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi çerçevesinde özgürlük, eşitlik, vatanseverlik ve farklılıklara saygı duyma değerlerini kazanma durumları nelerdir?” sorusuna yönelik olarak içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca öğrencilerin öykülerin sonunda yer alan açık uçlu sorulara verdiği cevaplara yönelik madde analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde Ortaokul 8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi çerçevesinde, öğrencilerin değerlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla probleme dair elde edilen veriler, istatistiksel olarak çözümlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

4.1. Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Problem: 8. sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi çerçevesinde özgürlük, eşitlik, vatanseverlik ve farklılıklara saygı duyma değerlerini kazanma durumları ve değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?”

ÖYKÜ 1

Alışveriş yapmak için bir AVM'ye giren iki genç arkadaş, görüşleri alınmadan kendileri için üretilmiş çantalar, ayakkabılar, elbiseler arasından özgürce seçtiklerini alacaklardır. Günün önemli bir bölümünü AVM'de geçiren arkadaşlar akşama doğru ellerinde birtakım poşetlerle merkezden ayrılıyorlar.

Evlerine gitmek üzere bindikleri dolmuşta yan koltukta oturan meraklı bir yaşlı amcanın alınan eşyalar için “Hayırlı olsun.” sözünden sonraki şu ifadesiyle karşılaşıyorlar: Ben sizlerin yaşındayken hazır giyim sektörü bu kadar gelişmemişti. Mesela, elbiselerimi istediğim renkte ve tarzda terzilerde diktirebiliyordum ve bundan da çok mutlu oluyordum. Gençlerimiz, elbisede olduğu

gibi birçok konuda kendileri için hazırlanmışlar arasından seçim yapıyor. Başkaları tarafından planlanan bu hayatın içerisinde yaşamını sürdürüyor. Çoğu zaman da özgür olduklarından bahsediyorlar dedikten sonra “Gerçek bir özgürlük böyle mi olmalı?” diye soruyor yaşlı amca.

Gençler, ellerindeki poşetlerde bulunan eşyalara bakarken yaşlı amcanın söylediklerini düşünüyorlardı. Gerçekten de kendilerine sunulanların arasından seçmişlerdi aldıklarını. **Haklı olabilir miydi bu yaşlı amca? Neden?**

Tablo 4.1. Öğrencilerin “Özgürlük” Değerine Dair Öykü 1’de Verilen Açık Uçlu Soruya (Haklı olabilir miydi bu yaşlı amca?) İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
Haklı	173	Ö1-Ö2-Ö3-Ö5-Ö6-Ö7-Ö9-Ö11-Ö12-Ö13-Ö14-Ö15-Ö17-Ö18-Ö22-Ö25-Ö27-Ö29-Ö30-Ö36-Ö37-Ö39-Ö44-Ö47-Ö49-Ö52-Ö56-Ö57-Ö58-Ö59-Ö60-Ö61-Ö63-Ö64-Ö65-Ö68-Ö69-Ö72-Ö73-Ö74-Ö76-Ö79-Ö81-Ö82-Ö83-Ö84-Ö86-Ö87-Ö88-Ö95-Ö97-Ö98-Ö99-Ö100-Ö101-Ö102-Ö103-Ö105-Ö107-Ö108-Ö113-Ö114-Ö115-Ö116-Ö117-Ö118-Ö120-Ö123-Ö124-Ö125-Ö127-Ö128-Ö129-Ö133-Ö134-Ö136-Ö137-Ö138-Ö141-Ö142-Ö143-Ö146-Ö147-Ö148-Ö149-Ö152-Ö153-Ö154-Ö155-Ö156-Ö157-Ö158-Ö159-Ö160-Ö163-Ö164-Ö167-Ö168-Ö172-Ö176-Ö177-Ö178-Ö179-Ö181-Ö182-Ö183-Ö185-Ö186-Ö187-Ö188-Ö190-Ö192-Ö193-Ö194-Ö195-Ö196-Ö197-Ö198-Ö199-Ö200-Ö201-Ö202-Ö203-Ö206-Ö208-Ö210-Ö213-Ö218-Ö222-Ö225-Ö227-Ö228-Ö231-Ö232-Ö233-Ö234-Ö238-Ö239-Ö240-Ö241-Ö242-Ö243-Ö245-Ö248-Ö249-Ö250-Ö252-Ö253-Ö255-Ö261-Ö262-Ö263-Ö264-Ö266-Ö268-Ö271-Ö273-Ö274-Ö275-Ö276-Ö277-Ö280-Ö286-Ö287-Ö288-Ö289-Ö290-Ö293-Ö294-Ö295-Ö296-Ö298-Ö299
Kısmen Haklı	34	Ö4-Ö10-Ö28-Ö33-Ö41-Ö45-Ö48-Ö55-Ö62-Ö70-Ö71-Ö77-Ö78-Ö90-Ö92-Ö94-Ö104-Ö119-Ö122-Ö132-Ö144-Ö145-Ö150-Ö151-Ö184-Ö211-Ö212-Ö251-Ö256-Ö258-Ö265-Ö270-Ö281-Ö291
Haksız	77	Ö8-Ö20-Ö21-Ö23-Ö24-Ö26-Ö34-Ö35-Ö38-Ö40-Ö42-Ö43-Ö46-Ö50-Ö51-Ö54-Ö66-Ö67-Ö75-Ö80-Ö85-Ö91-Ö93-Ö96-Ö106-Ö109-Ö110-Ö111-Ö112-Ö121-Ö126-Ö130-Ö131-Ö135-Ö139-Ö140-Ö161-Ö162-Ö166-Ö169-Ö170-Ö173-Ö174-Ö175-Ö180-Ö189-Ö204-Ö205-Ö209-Ö214-Ö215-Ö216-Ö217-Ö219-Ö220-Ö221-Ö223-Ö224-Ö226-Ö235-Ö236-Ö237-Ö244-Ö246-Ö247-Ö254-Ö257-Ö260-Ö269-Ö272-Ö278-Ö279-Ö282-Ö283-Ö285-Ö292-Ö300
Yorumsuz	16	Ö16-Ö19-Ö31-Ö32-Ö53-Ö89-Ö165-Ö171-Ö191-Ö207-Ö229-Ö230-Ö259-Ö267-Ö284-Ö297

Tablo incelendiğinde özgürlük değerine dair Öykü 1’de verilen açık uçlu soruya (Haklı olabilir miydi bu yaşlı amca?) ilişkin öğrencilerden 173’ü “haklı”, 34’ü “kısmen haklı”, 77’si “haksız” cevabı vermiş; 16’sı ise yorumda bulunmamıştır.

Tablo 4.2. Öğrencilerin “Özgürlük” Değerine Dair Öykü 1’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
Haklı Çünkü;		
Emeksiz iş, hazıra alıştırma	32	Ö2-Ö6-Ö14-Ö27-Ö36-Ö39-Ö44-Ö47-Ö56-Ö61-Ö64-Ö68-Ö100-Ö123-Ö133-Ö136-Ö137-Ö147-Ö164-Ö181-Ö186-Ö193-Ö199-Ö222-Ö239-Ö248-Ö262-Ö266-Ö268-Ö277-Ö287-Ö290
Üretememe	21	Ö2-Ö14-Ö29-Ö56-Ö64-Ö68-Ö69-Ö83-Ö88-Ö120-Ö124-Ö127-Ö148-Ö158-Ö179-Ö231-Ö233-Ö240-Ö243-Ö249-Ö298
Bağımlı yaşama	77	Ö1-Ö3-Ö7-Ö9-Ö11-Ö12-Ö15-Ö17-Ö18-Ö22-Ö25-Ö30-Ö37-Ö49-Ö52-Ö58-Ö61-Ö63-Ö69-Ö72-Ö73-Ö74-Ö76-Ö81-Ö84-Ö95-Ö103-Ö108-Ö115-Ö116-Ö117-Ö125-Ö128-Ö129-Ö134-Ö138-Ö141-Ö142-Ö143-Ö149-Ö154-Ö155-Ö156-Ö158-Ö159-Ö162-Ö167-Ö176-Ö182-Ö183-Ö185-Ö187-Ö190-Ö195-Ö196-Ö197-Ö200-Ö202-Ö203-Ö206-Ö208-Ö213-Ö218-Ö225-Ö228-Ö241-Ö252-Ö253-Ö261-Ö264-Ö273-Ö276-Ö280-Ö288-Ö289-Ö296-Ö299
Standartlaştırma	21	Ö17-Ö22-Ö25-Ö58-Ö76-Ö82-Ö84-Ö86-Ö100-Ö101-Ö102-Ö124-Ö127-Ö146-Ö177-Ö187-Ö188-Ö197-Ö224-Ö271-Ö274
Dayatma	44	Ö5-Ö13-Ö29-Ö49-Ö57-Ö59-Ö60-Ö63-Ö64-Ö65-Ö72-Ö79-Ö98-Ö99-Ö100-Ö101-Ö107-Ö113-Ö114-Ö118-Ö146-Ö163-Ö168-Ö172-Ö178-Ö181-Ö192-Ö194-Ö198-Ö208-Ö210-Ö227-Ö231-Ö232-Ö234-Ö245-Ö252-Ö263-Ö275-Ö286-Ö289-Ö290-Ö293-Ö295
Sahte özgürlük	21	Ö14-Ö57-Ö68-Ö86-Ö87-Ö95-Ö97-Ö105-Ö116-Ö152-Ö153-Ö157-Ö160-Ö201-Ö202-Ö225-Ö238-Ö242-Ö250-Ö255-Ö294
Kısmen Haklı Çünkü;		
Zahmetliydi/ seçim hakkı var.	8	Ö71-Ö132-Ö150-Ö184-Ö193-Ö211-Ö256-Ö270
Pahalıydı/mecburi seçimler var.	13	Ö4-Ö28-Ö48-Ö71-Ö77-Ö150-Ö211-Ö212-Ö251-Ö258-Ö265-Ö281-Ö291
Haksız, Çünkü;		
Seçim serbestliği	32	Ö8-Ö10-Ö33-Ö41-Ö45-Ö55-Ö62-Ö70-Ö78-Ö90-Ö92-Ö94-Ö104-Ö119-Ö122-Ö144-Ö145-Ö151-Ö166-Ö169-Ö170-Ö173-Ö204-Ö205-Ö214-Ö215-Ö216-Ö220-Ö244-Ö246-Ö257-Ö278
Seçme hakkı	28	Ö20-Ö34-Ö38-Ö42-Ö43-Ö46-Ö54-Ö66-Ö67-Ö80-Ö126-Ö139-Ö166-Ö173-Ö209-Ö216-Ö219-Ö220-Ö226-Ö235-Ö244-Ö246-Ö254-Ö257-Ö260-Ö279-Ö283-Ö292
Değişim	27	Ö21-Ö23-Ö24-Ö51-Ö54-Ö75-Ö85-Ö91-Ö96-Ö106-Ö111-Ö121-Ö126-Ö130-Ö131-Ö135-Ö161-Ö189-Ö217-Ö221-Ö223-Ö236-Ö247-Ö269-Ö272-Ö282-Ö300
Sektörün gelişimi	15	Ö20-Ö26-Ö35-Ö54-Ö93-Ö109-Ö110-Ö112-Ö140-Ö174-Ö175-Ö180-Ö189-Ö237-Ö285
Zamanın önemi	6	Ö40-Ö50-Ö217-Ö235-Ö279-Ö300

Tablo incelendiğinde özgürlük değerine dair Öykü 1’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “haklı” diyen 173 öğrencinin cevapları 6 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “Emeksiz iş, hazır alıştırma” cevabını 32 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“...Zamanımızda gençler sadece tasarlanıp hazırlanmış ürünlere alışmıştır. Kimse emek harcamadığı için özgürlüklerini kendi kendilerine kısıtlıyorlar.” (Ö2)

“ Gençler hep hazır olanlardan tercih etmektedirler, hazırıcıdırlar. Eskiden ise kendi emeği ile bir şeyler yaparlardı...” (Ö123)

“Hayatta birçok şey bize hazır olarak verilmiş, biz bir şey yapmak için emek harcamıyoruz, her şeyi hazır alıyoruz.” (Ö133)

“...Eskiden insanlar seçimlerini yapar, kendi istedikleri gibi tasarlayıp kıyafet diktirirlerdi. Ama şimdi her şey hazır.” (Ö186)

“...Şimdiki insanlar her şeyi hazır olarak elde edebiliyor.” (Ö248)

“Yeni nesil hep hazır kıyafetler giyiyor, kendi düşüncelerindeki kıyafeti üretmiyor.” (Ö262)

2. kategori olan “Üretmeme” cevabını 21 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“İnsanoğlu artık hazır konmaya bakıyor. Kimse yeni bir şey üretmeyi düşünmüyor. Artık robotlaştık.” (Ö56)

“...Biz sadece var olanlarla yetiniyoruz. Yeni şeyler üretmiyoruz.” (Ö64)

“Biz hiçbir şeyi kendimiz üretmiyoruz...” (Ö179)

“...Hayal gücümüz ve yaratıcılığımız gelişmiyor, üretmiyoruz.” (Ö249)

3. kategori olan “Bağımlı yaşama” cevabını 77 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“...Başkalarının zevklerine bağlı yaşıyoruz.” (Ö7)

“Eskiden her şeyi kendimiz diktirirdik, ama artık başkalarının tasarladığı ürünleri alıyoruz.” (Ö58)

“...Biz kendi istediğimizi başkalarının fikirleriyle donatıyoruz. Seçimlerimizi kendimiz yapamıyoruz.” (Ö154)

“...Giysileri üretenler, desenleri yapanlar, ürünlere kendi zevklerini ve düşüncelerini yansıtıyorlar.” (Ö159)

“Hayatımızı başkaları yönlendiriyor...” (Ö167)

“Baskalarının seçimlerini alıyoruz, oysa günümüzde öyle değildi...” (Ö185)

“Kıyafetlerimizi seçerken başkasının zevklerine göre hazır reyonlardan alıyoruz. Üstündeki desenlere ve renklere biz karar vermiyoruz.” (Ö190)

“Biz özgürlüğü istediğimizi yapmak olarak tanımlıyoruz. Ama ne kadar özgür olduğumuzu düşünsek de sadece seçiciyiz. Aldığımız eşyaları ne kadar kendimiz seçmiş olsak da o ürün tamamıyla bizi yansıtmıyor. İşte bu noktada özgürlüğümüz kısıtlanıyor.” (Ö202)

4. kategori olan “Standartlaştırma” cevabını 21 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“...Kıyafetlerimiz bizi yansıtmıyor. Kıyafetleri, bizim bunları giymemizi isteyenler hazırlıyor. Bizi onlar giydiriyor.” (Ö22)

“ Kıyafetlerimizi herkes için standart yapılmışlar arasından alıyoruz. Bize özel yapılmış değiller.” (Ö25)

“Biz kendi hayalimizdekini değil, tasarımcıların ya da üreticilerin insanlar için hayal ettiği standart kıyafetleri giyiyoruz. Bu da bizi kalıplara sokuyor.” (Ö84)

“Gerçek özgürlük toplumun benimsediği kalıplara uymak değildir. Özgürlük farklı olmaktır, farklı yaşamaktır... Gerçek özgürlük insanları rahatsız etmediği sürece sınırsız olmalı. Toplum monotonlukla değil, farklılıklarla bir bütündür.” (Ö86)

“Eskiden herkes istediğini kendisi yaptırıyormuş, günümüzde bizi kalıplara sokmaya çalışıyorlar.” (Ö101)

“Yaşlı amca istediğini terzide eşi benzeri olmadan diktirebiliyor, ama biz mağazadan alınca başkalarıyla pişti olabiliyoruz. Aynı şekilde giyiniyoruz.” (Ö124)

“Günümüzde her şeyi hazır alıyoruz. Bazen de başkaları giydi diye biz de alıyoruz. (Ö187)

“Eskiden yaşanan hayatlar günümüzde yaşanan hayatlardan çok farklı. Eskiden çok bir şey yoktu. Ama huzur vardı. Günümüzde ise her şey var ama huzur yok. Günümüzde herkesin hayatı diğer kişinin hayatıyla aynı.” (Ö224)

“Gençler kendi istediği tarzda bir elbise giymek yerine hazır yapılmış elbiseleri sadece moda olduğu için giyiyorlar.” (Ö271)

5. kategori olan “Dayatma” cevabını 44 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“...Biz sadece bize verilenler arasından seçim yapıyoruz. Bu durum bizi mutlu etmiyor...” (Ö49)

“ Biz bize sunulan kısıtlı seçenekler arasından tercih yapıyoruz.” (Ö65)

“ Sonsuzun içinden seçmek, belirlenmişin içinden seçmekten iyidir.” (Ö79)

“...Kendi istediğimiz gibi özgürce seçmek varken, kısıtlı seçim yapmak iyi değildir.” (Ö114)

“...Özgürlük bize sunulanlar arasından seçmek değildir.” (Ö168)

“Artık seçim yapamaz hale geldik...” (Ö263)

6. kategori olan “Sahte özgürlük ” cevabını 21 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Başkaları tarafından planlanan bir hayatı yaşamak özgürlük sayılamaz.” (Ö57)

“Gerçek özgürlük toplumun benimsediği kalıplara uymak değildir. Özgürlük farklı olmaktır, farklı yaşamaktır. Hayatına topluma göre değil, kendi iradene göre yön vermektir. Her seçimden önce, her seçimden sonra düşünülen tek şey toplumun nasıl karşılayacağıdır. Gerçek özgürlük böyle olmamalı...” (Ö86)

“...Günümüzde özgürlük yanlış anlaşılmaktadır. Başkalarına göre yaşıyoruz.” (Ö153)

“Kendimizi özgür hissetsek de gerçekte hiç de öyle değiliz...” (Ö201)

“Biz özgürlüğü istediğimizi yapmak olarak tanımlıyoruz. Ama ne kadar özgür olduğumuzu düşünsek de sadece seçiciyiz...” (Ö202)

“Önceden insanlar giysilerini istedikleri türden ve renkten yaptırıyorlardı. Şimdi ise insanlar önüne sunulan şeyleri alıyorlar ve buna özgürlük diyorlar.” (Ö225)

Özgürlük değerine dair Öykü 1’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “kısmen haklı” diyen 34 öğrencinin cevapları 2 alt kategoride toplanmıştır.

1. kategori olan “Zahmetliydi/seçim hakkı var.” cevabını 8 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Eski zamanlarda şimdiki zamanlar gibi büyük alışveriş merkezleri yoktu. Eskiden bu işler hem zor hem zahmetliydi. Ama şimdi para var ve fabrikalar seri üretim yapıyor.” (Ö150)

“Eskiden hayat daha zordu, şimdi gençler her şeyi hazır bulabiliyor...” (Ö193)

2. kategori olan “Pahalıydı/mecburi seçimler var.” cevabını 13 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Hayatımızın büyük bir kısmı bize sunulanlardan oluşuyor. Bazı şeyler zorunluluk haline geliyor ya da mecburi seçimler yapıyoruz. Böylece özgür olamıyoruz.” (Ö48)

“Eskiden üretim azdı, ama günümüzde seri üretimler var...” (Ö251)

Özgürlük değerine dair Öykü 1’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “haksız” diyen 77 öğrencinin cevapları 5 alt kategoride toplanmıştır.

1. kategori olan “seçim serbestliği” cevabını 32 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“...Herkes istediğini seçmekte özgürdür.” (Ö10)

“Başka kişiler tarafından hazırlanmış olan kıyafetleri beğenen kişiler alıp kullanıyor. Beğenmeyen başka bir yol buluyor ve böylece başkalarının seçtiği hayatı sürdürmüyor.” (Ö33)

“Yaşam şartları gün geçtikçe değişmektedir. Günümüzde terziye gidip o kadar bekleyecek vakti olmayan çalışan insanlar var. Böyle insanlar mağazalardan özgürce seçim yapabilirler. Terziye gitmek isteyen insanlarda terziye gidip diktirebilirler.” (Ö94)

“...İster hazır ürünlerden alırız, istersek terziye gider diktiririz.” (Ö151)

“Herkes istediği gibi alışveriş yapabilir. İster terzide diktirir, ister hazır alır...” (Ö166)

2. kategori olan “seçme hakkı” cevabını 28 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“İnsanlar istediği şeyleri seçebilirler.” (Ö42)

“İstediğini seçebilmek de özgürlüktür.” (Ö80)

“Özgürce seçim yapmak özgürlüktür...” (Ö139)

“Seçim yapmanın özgürlükle alakası yoktur.” (Ö166)

“...Binlerce kıyafet içinden seçim yapma hakkı yine bize aittir. Kimse bize dayatmada bulunmuyor. Bu kadar çok çeşit içinden seçimimizi yine özgürce yapıyoruz.” (Ö173)

3. kategori olan “değişim” cevabını 27 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Eskiden üretim olanakları gelişmemişti. Günümüzde gelişti. İnsanlarda tercihte bulunmaya başladı.” (Ö54)

“...Zaman farklılıkları gözetilmelidir.” (Ö91)

“Eski zaman ve günümüz arasında şartlarda değişiklikler oldu. Dolayısıyla seçenekler çoğaldı.” (Ö106)

“ Zaman değişti...” (Ö111)

“Zaman değişti. Hazır yapanlar var...” (Ö236)

4. kategori olan “sektörün gelişimi” cevabını 15 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Eskiden alışveriş merkezleri yoktu. O nedenle terziiler tercih ediliyordu.” (Ö109)

“Eskiden sektör gelişmemişti. Elbiseleri terziiler dikiyordu.” (Ö174)

5. kategori olan “zamanın önemi” cevabını 6 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Eskiden zahmetliydi, terziye gideceksin, ölçünü vereceksin, hangi renk olacağını seçeceksin, sonra da almaya gideceksin...” (Ö40)

“Günümüzde hem seçenek çok, hem de zamandan tasarruf sağlanıyor.” (Ö235)

“...Alışveriş merkezlerinde seçenek çok. İstedğini seçiyorsun. Çok geniş bir alanda özgürce seçim yapabiliyorsun ve bunları almak için beklemek ve ayrı bir çaba sarf etmek gerekmiyor.” (Ö279)

ÖYKÜ 2

Bir iş yerinde çalışan işçiler hafta sonu gelince haftalıklarını almaktaydılar. İş sahibi çalıştırdığı işçilerine dolgun ücret veriyordu. Bu iş yerine sonradan gelen ve diğer işçilerle aynı işi yapan işçiler onlardan daha az ücret alıyordu.

Durumdan rahatsız olan bu işçiler bir gün işverene gidip durumdan rahatsız olduklarını, ücretlerinin artırılması gerektiğini ve kendilerine eşit davranılmadığını söylediler.

İşçileri dinleyen işveren bunun mümkün olmadığını çünkü diğer işçilerin kendisinin uzun yıllardır birlikte çalıştığı işçiler olduğunu söyledi. Durumun daha fazla konuşulmamasını istediğini ve konunun eşitlikle ilgisinin bulunmadığını sözlerine ekleyerek işçilerin dışarı çıkmasını istedi.

İşverenin eşitlikle ilgili bu sözlerini dinleyen bir işçi (siz olsaydınız ne düşünürdünüz? Neden?)

Tablo 4.3. Öğrencilerin “Eşitlik” Değerine Dair Öykü 2’de Verilen Açık Uçlu Soruya (İşverenin eşitlikle ilgili bu sözlerini dinleyen bir işçisiz olsaydınız ne düşünürdünüz?) İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
Davranış doğru	35	Ö35-Ö37-Ö46-Ö62-Ö70-Ö81-Ö83-Ö85-Ö103-Ö106-Ö111-Ö121-Ö123-Ö130-Ö150-Ö155-Ö157-Ö159-Ö184-Ö187-Ö192-Ö193-Ö220-Ö224-Ö227-Ö234-Ö236-Ö240-Ö243-Ö249-Ö253-Ö273-Ö288-Ö299-Ö300
Davranış yanlış	249	Ö1-Ö2-Ö3-Ö4-Ö5-Ö6-Ö7-Ö8-Ö9-Ö10-Ö11-Ö12-Ö13-Ö14-Ö15-Ö16-Ö17-Ö18-Ö20-Ö21-Ö22-Ö23-Ö26-Ö27-Ö28-Ö29-Ö31-Ö32-Ö33-Ö34-Ö36-Ö38-Ö39-Ö40-Ö41-Ö42-Ö43-Ö44-Ö45-Ö47-Ö48-Ö49-Ö50-Ö51-Ö52-Ö53-Ö54-Ö55-Ö56-Ö57-Ö58-Ö60-Ö61-Ö63-Ö64-Ö65-Ö66-Ö67-Ö68-Ö69-Ö72-Ö74-Ö75-Ö76-Ö77-Ö78-Ö79-Ö80-Ö82-Ö84-Ö86-Ö87-Ö88-Ö89-Ö90-Ö92-Ö94-Ö95-Ö96-Ö97-Ö98-Ö99-Ö100-Ö101-Ö102-Ö104-Ö105-Ö107-Ö108-Ö109-Ö110-Ö112-Ö113-Ö114-Ö115-Ö116-Ö117-Ö118-Ö119-Ö120-Ö122-Ö124-Ö125-Ö126-Ö127-Ö128-Ö129-Ö131-Ö132-Ö133-Ö134-Ö135-Ö136-Ö137-Ö138-Ö139-Ö140-Ö141-Ö142-Ö144-Ö145-Ö146-Ö147-Ö151-Ö152-Ö153-Ö154-Ö156-Ö158-Ö160-Ö161-Ö162-Ö164-Ö165-Ö166-Ö167-Ö168-Ö169-Ö170-Ö171-Ö172-Ö173-Ö174-Ö175-Ö176-Ö177-Ö178-Ö179-Ö180-Ö181-Ö182-Ö183-Ö185-Ö186-Ö189-Ö190-Ö191-Ö195-Ö196-Ö197-Ö198-Ö199-Ö200-Ö201-Ö202-Ö203-Ö204-Ö205-Ö206-Ö207-Ö208-Ö209-Ö210-Ö211-Ö212-Ö213-Ö214-Ö215-Ö216-Ö217-Ö218-Ö219-Ö221-Ö222-Ö223-Ö225-Ö226-Ö228-Ö229-Ö230-Ö231-Ö232-Ö233-Ö235-Ö237-Ö238-Ö240-Ö241-Ö241-Ö242-Ö244-Ö245-Ö246-Ö247-Ö248-Ö250-Ö251-Ö252-Ö254-Ö255-Ö256-Ö257-Ö258-Ö259-Ö260-Ö261-Ö262-Ö264-Ö265-Ö266-Ö267-Ö268-Ö269-Ö270-Ö271-Ö272-Ö274-Ö275-Ö276-Ö277-Ö278-Ö279-Ö281-Ö282-Ö283-Ö284-Ö285-Ö286-Ö287-Ö289-Ö290-Ö291-Ö292-Ö293-Ö294-Ö295-Ö296-Ö297-Ö298
Yorumsuz	16	Ö19-Ö24-Ö25-Ö30-Ö59-Ö71-Ö73-Ö91-Ö93-Ö143-Ö149-Ö163-Ö188-Ö239-Ö263-Ö280

Tablo incelendiğinde eşitlik değerine dair Öykü 2’de verilen açık uçlu soruya (İşverenin eşitlikle ilgili bu sözlerini dinleyen bir işçi siz olsaydınız ne düşünürdünüz?) ilişkin öğrencilerden 35’i “Davranış doğru”, 249’u “Davranış yanlış” cevabı vermiş; 16’sı ise yorumda bulunmamıştır.

Tablo 4.4. Öğrencilerin “Eşitlik” Değerine Dair Öykü 2’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
Davranış doğru. Çünkü;		
Kıdem ve tecrübe farkı	34	Ö37-Ö46-Ö62-Ö70-Ö81-Ö83-Ö85-Ö89-Ö103-Ö106-Ö111-Ö121-Ö123-Ö130-Ö150-Ö155-Ö157-Ö159-Ö184-Ö187-Ö192-Ö193-Ö220-Ö224-Ö227-Ö234-Ö236-Ö240-Ö243-Ö249-Ö273-Ö288-Ö299-Ö300
Güven farkı	3	Ö35-Ö159-Ö253
Davranış yanlış. Çünkü;		
İş aynı, eşitsizlik, ayrımcılık	196	Ö1-Ö2-Ö3-Ö4-Ö5-Ö6-Ö7-Ö8-Ö10-Ö11-Ö12-Ö13-Ö14-Ö15-Ö16-Ö17-Ö20-Ö21-Ö22-Ö23-Ö26-Ö27-Ö28-Ö29-Ö32-Ö36-Ö38-Ö39-Ö40-Ö41-Ö43-Ö44-Ö45-Ö47-Ö48-Ö49-Ö51-Ö52-Ö54-Ö55-Ö56-Ö57-Ö58-Ö60-Ö61-Ö63-Ö64-Ö65-Ö66-Ö67-Ö68-Ö72-Ö74-Ö75-Ö76-Ö77-Ö78-Ö79-Ö80-Ö82-Ö84-Ö88-Ö90-Ö92-Ö94-Ö95-Ö96-Ö97-Ö98-Ö99-Ö100-Ö101-Ö102-Ö104-Ö105-Ö107-Ö108-Ö109-Ö110-Ö112-Ö113-Ö114-Ö115-Ö116-Ö117-Ö118-Ö119-Ö120-Ö122-Ö125-Ö126-Ö128-Ö129-Ö131-Ö132-Ö133-Ö134-Ö136-Ö137-Ö138-Ö140-Ö141-Ö144-Ö145-Ö147-Ö151-Ö152-Ö153-Ö154-Ö156-Ö158-Ö160-Ö161-Ö162-Ö164-Ö166-Ö168-Ö169-Ö170-Ö171-Ö173-Ö174-Ö175-Ö177-Ö178-Ö181-Ö182-Ö183-Ö189-Ö190-Ö191-Ö195-Ö196-Ö197-Ö198-Ö199-Ö200-Ö201-Ö202-Ö204-Ö205-Ö206-Ö207-Ö208-Ö210-Ö213-Ö214-Ö215-Ö215-Ö216-Ö217-Ö218-Ö219-Ö225-Ö229-Ö230-Ö231-Ö232-Ö233-Ö237-Ö238-Ö241-Ö242-Ö245-Ö246-Ö251-Ö252-Ö256-Ö258-Ö259-Ö261-Ö262-Ö264-Ö265-Ö266-Ö267-Ö268-Ö269-Ö270-Ö271-Ö274-Ö275-Ö276-Ö278-Ö281-Ö282-Ö283-Ö286-Ö287-Ö289-Ö290-Ö92-Ö293-Ö295-Ö296-Ö297
Yanlış bildirme	15	Ö9-Ö11-Ö42-Ö53-Ö65-Ö126-Ö148-Ö222-Ö223-Ö226-Ö228-Ö247-Ö271-Ö277-Ö279
Sinirlenme, işi bırakma	25	Ö18-Ö31-Ö50-Ö51-Ö69-Ö119-Ö127-Ö142-Ö148-Ö153-Ö179-Ö180-Ö186-Ö198-Ö199-Ö203-Ö209-Ö221-Ö238-Ö250-Ö254-Ö255-Ö257-Ö284-Ö285
Sinirlenme, küfretme	3	Ö87-Ö135-Ö248
Protesto ve hak arama	27	Ö33-Ö34-Ö86-Ö116-Ö124-Ö139-Ö146-Ö164-Ö165-Ö166-Ö167-Ö172-Ö176-Ö185-Ö194-Ö205-Ö211-Ö212-Ö235-Ö244-Ö256-Ö260-Ö261-Ö272-Ö291-Ö294-Ö298

Tablo incelendiğinde eşitlik değerine dair Öykü 2’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “Davranış doğru” diyen 35 öğrencinin cevapları 2 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “Kıdem ve tecrübe farkı” cevabını 34 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“... Önceden çalışan insanlar o işte daha tecrübeli ve işlerini daha iyi yapıyorlar. Bu nedenle onların ücretleri daha fazla olmalı.” (Ö46)

“...Diğer işçiler uzun yıllarca çalışmıştır. Öbürleri ise işe yeni başlamışlardır. Uzun yıllar çalışan işçi daha tecrübelidir.” (Ö70)

“İşveren haklıdır. Çünkü eski çalışanları yıllardır bu işte ve çok emek sarf etmişler. Tabi ki de daha çok maaşı hak ediyorlar.” (Ö103)

“Bir işte 3 yıl çalışan mı daha çok maaş alır yeni giren mi? Tabi ki 3 yıl çalışan. Çünkü o işçiler o işe 3 yılını vermişler, o kadar da olsun.” (Ö106)

“...İşverenin kaç yıllık işçileri var. Yeni gelenlere de aynı ücreti vermesi doğru olmazdı.” (Ö193)

“İşveren haklıdır. Çünkü yeni işçiler diğerlerine göre tecrübesizler...” (Ö273)

Bunlardan 2. kategori olan “Güven farkı” cevabını 3 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşleri aşağıda verilmiştir:

“...Yeni gelen işçilere güvenmiyor olabilir.” (Ö35)

“İşveren haklıdır. Yeni giren işçilerin kısa bir sürede işi bırakmayacağı ne malum...” (Ö159)

“İşveren haklıdır. Çünkü eski işçileri uzun yıllardır beraber olduğu için onlara güvenmektedir.” (Ö253)

Eşitlik değerine dair Öykü 2’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “Davranış yanlış” diyen 249 öğrencinin cevapları 5 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “İş aynı, eşitliksizlik, ayrımcılık” cevabını 196 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Eski işçiler daha uzun çalıştılar diye bir ayrımcılık olmamalı. Çünkü daha sonra girenlerde aynı işi yapıyorlar. Aynı yükün altına giriyorlar.” (Ö1)

“İşveren haksızlık yapıyor. İlk önce gelenle sonra işe başlayanın ayrıcalığı yok. Sonuçta hepsi aynı işi yapıyorlar.” (Ö4)

“Diğer işçiler uzun süre bile çalışsa yeni gelenler de aynı işi yaptığı için aynı ücreti vermesi gerekir.” (Ö17)

“Aynı işi yaptıkları için hepsine aynı ücret verilmelidir. Bu işçiler arasında ayrımcılık olmamalıdır.” (Ö22)

“...Herkes orada aynı işi yapıyor. Aynı teri döküyor.” (Ö29)

“Bence herkes çalıştığı için karşılığını eksiksiz almalıdır. İster on yıllık olsun ister on günlük.” (Ö41)

“Adaletin, eşitliğin olmadığı, tamamıyla haksızlıktan oluşan bir sistemin olduğu yerde çalıştığımı düşünürdüm. Çünkü yasalar önünde herkes eşittir. Uzun süredir çalışan ve kısa süredir çalışan aynı işi yapan insanlardır ve aynı ücreti almalıdırlar.” (Ö48)

“ Herkes aynı emeği verdiği için aynı ücreti almalıdır.” (Ö95)

“Ayrımcılık var. Çünkü aynı işi yapıyorlar, aynı ücreti almalılar...” (Ö98)

“Bu uygulama eşit değil. Herkes aynı ücreti almalı. Çünkü aynı işi yapıyorlar. Yoksa adaletsizlik olur.” (Ö122)

“Ben olsam aynı işi yaptıkları için her işçiye aynı ücretin verilmesi gerektiğini düşünürdüm. Böylece her işçi işini severek yapardı.” (Ö125)

“Aynı ücret verilmesi gerekir. Çünkü aynı mesaide çalışıyorlar ve eşit ücreti hak ediyorlar.” (Ö134)

“ İşçilerin kıdemli olup olmamaları alacakları ücreti değiştirmez. Çünkü aynı işi yapıyorlar.” (Ö156)

“İşverenin yaptığı yanlıştır. İnsanlara eşit davranmalıdır. Çünkü onlarda emek sarf ediyor, çalışıyor. Diğer işçiler daha uzun çalıştıkları için daha fazla para vermemelidir. Yoksa haksızlık olur.” (Ö161)

“Eşitlik olmadığını düşünürdüm. Çünkü eski işçi yeni işçi ayrımı edilmemelidir. Herkes eşittir ve asla eşitsiz davranılmamalıdır. Bu ilerde iş yerinde başka sorunlara yol açabilir.” (Ö177)

“ İşverenin insanın değeri ve eşitlikle ilgili hiçbir şey bilmediğini düşünürdüm. Oysaki dünyadaki tüm insanlar eşittir. Ama işveren ayrımcılık yapmaktadır. Bu kötü bir durumdur. İnsanın değerlerini zedelemektedir.” (Ö195)

“İşverenin haksız olduğunu düşünürdüm. Çünkü Atatürk’ün ilkeleri doğrultusunda yaşamaktayız. İşverenin bu tutumu Atatürk’ün halkçılık ilkesine aykırı. Herkes eşittir ve eşit iş yaptıkları için eşit maaş almalıdırlar.” (Ö208)

Bunlardan 2. kategori olan “yanlış bildirme” cevabını 15 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“İşverene eşit davranmasını söyledim. Çünkü herkese eşit davranılmalı, haksızlık yapılmamalıdır.” (Ö11)

“...İşverenle konuşurdum. Çünkü kimsenin hakkı yenmemelidir.” (Ö53)

“İşverene durumu onun anlayacağı şekilde güzelce izah etmeye çalışırdım.” (Ö65)

“Haksızlık olduğunu düşünüp işverenin yanına gider, ücretlerin eşit olması gerektiğini söyledim.” (Ö223)

“İşverene eşitlikle ilgili bilgi verip, durumu bir daha değerlendirmesini isterdim.” (Ö228)

“Diğer çalışan arkadaşlarla birlikte işverenin yanına gidip, hep beraber konuşmayı tercih ederdim. Belki hepimizi dinler.” (Ö271)

Bunlardan 3. kategori olan “Sinirlenme, işi bırakma” cevabını 25 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“İş yerinden ayrılır, başka iş bakardım.” (Ö50)

“İşi bırakırdım. Çünkü haksızlık yapılıyor.” (Ö51)

“İşi bırakırdım. Eski işçileri ile çalışmaya devam etsin.” (Ö142)

“ İŒi bırakırdım. EŒitliđin olmadığı yerde adalet ve güven de olmaz.” (198)

“İŒi bırakırdım. Haksızlığın olduğu yere tahammül edemem.” (203)

Bunlardan 4. kategori olan “Sinirlenme, küfretme” cevabını 3 ğrenci vermiŒtir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin grŒlerinden örnekler aŒađıda verilmiŒtir:

“Sinirlenirdim. Arkasından her Œeyi söylerdim...” (135)

“ok sinirlenirdim. Ağzıma geleni söylerdim.” (248)

Bunlardan 5. kategori olan “Protesto ve hak arama” cevabını 27 ğrenci vermiŒtir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin grŒlerinden örnekler aŒađıda verilmiŒtir:

“Ayrımcılık yapılmasına karŒı hak arardım. Aynı sorunları yaŒayan iŒi arkadaşlarımla grŒp onların fikirlerini alarak bana katılmalarını isterdim. Birlikte iŒi sendikaları ve eŒitli derneklere baŒvurarak hakkımızı arardım.” (86)

“Protesto ederdim. İŒi arkadaşlarımla birlikte hakkımı arardım.” (124)

“Hakkımı arardım, Yani iŒveren bu yaptığını adaletsizlik olarak görürdüm.” (139)

“Hakkımı savunurdum. Çünkü bu dünyada eŒitlik yoksa ayrımcılıklar hiç bir zaman sona ermez.” (165)

“Aynı iŒe aynı ücret olmalı, bu nedenle iŒileri toplayıp protesto ederdim.” (167)

“Hakkımı arardım. Daha uzun süredir alıŒmaları bir Œeyi deđiŒtirmez.” (194)

“İtiraz ederdim ve gerekli yerlere Œikyet ederdim. Çünkü sonuçta aynı iŒi yapıyoruz.” (272)

ÖYKÜ 3

Bir devlet dairesinde iŒlerini halletmek üzere orada bulunan  kiŒi sıranın kendilerine gelmesini bekliyordu. Oturdıkları sandalyenin karŒısındaki duvarda “Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır.” sözüne gözü iliŒen birinci Œahıs: Kim demiŒse ne kadar da doğru sylemiŒ Œu sözü, der. Sonra da görevini hakkı ile yapan herkesin gerçek bir vatansever olduğunu söyler.

İkinci kişi ise asıl vatanseverlik, görev bilinci değil ülkesinin bütün insanlarını, dağıcı, taşıcı, toprağını, ağacını, akarsuyunu, köyünü, yolunu, atalarını, yerin altında yatan şehidini sevmek ve korumaktır, der.

Yanlarında bulunan ve bu konuda çok okuyup yazmış üçüncü şahıs (siz olsaydınız ne düşünürdünüz? Neden?)bu diyalog üzerine şöyle düşünüyordu:

Tablo 4.5. Öğrencilerin “Vatanseverlik” Değerine Dair Öykü 3’de Verilen Açık Uçlu Soruya (Yanlarında bulunan ve bu konuda çok okuyup yazmış üçüncü şahıs siz olsaydınız ne düşünürdünüz?) İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
1.Kişi Haklı	67	Ö7-Ö17-Ö25-Ö26-Ö27-Ö28-Ö30-Ö33-Ö40-Ö48-Ö50-Ö53-Ö62-Ö73-Ö75-Ö88-Ö91-Ö93-Ö99-Ö105-Ö107-Ö108-Ö109-Ö115-Ö116-Ö117-Ö123-Ö124-Ö127-Ö139-Ö141-Ö144-Ö149-Ö153-Ö157-Ö167-Ö169-Ö174-Ö180-Ö181-Ö186-Ö189-Ö203-Ö204-Ö206-Ö213-Ö216-Ö219-Ö225-Ö229-Ö232-Ö234-Ö236-Ö237-Ö238-Ö249-Ö250-Ö252-Ö254-Ö255-Ö264-Ö267-Ö269-Ö274-Ö278-Ö280-Ö283
2.Kişi Haklı	53	Ö2-Ö12-Ö20-Ö34-Ö35-Ö41-Ö45-Ö64-Ö70-Ö72-Ö103-Ö112-Ö120-Ö121-Ö125-Ö130-Ö135-Ö138-Ö142-Ö146-Ö148-Ö150-Ö159-Ö162-Ö164-Ö165-Ö171-Ö178-Ö179-Ö184-Ö187-Ö192-Ö198-Ö199-Ö200-Ö214-Ö220-Ö221-Ö227-Ö230-Ö242-Ö246-Ö251-Ö253-Ö258-Ö262-Ö266-Ö271-Ö276-Ö284-Ö286-Ö294-Ö298
İkisi de Haklı	118	Ö1-Ö3-Ö4-Ö8-Ö9-Ö10-Ö11-Ö13-Ö16-Ö18-Ö22-Ö24-Ö29-Ö32-Ö43-Ö49-Ö51-Ö52-Ö54-Ö55-Ö56-Ö57-Ö63-Ö65-Ö66-Ö67-Ö69-Ö71-Ö74-Ö76-Ö79-Ö80-Ö81-Ö82-Ö84-Ö85-Ö86-Ö90-Ö92-Ö95-Ö97-Ö98-Ö100-Ö102-Ö104-Ö110-Ö111-Ö114-Ö118-Ö119-Ö122-Ö128-Ö129-Ö132-Ö134-Ö136-Ö137-Ö140-Ö145-Ö147-Ö151-Ö155-Ö156-Ö161-Ö166-Ö168-Ö170-Ö172-Ö173-Ö176-Ö177-Ö182-Ö188-Ö190-Ö191-Ö193-Ö194-Ö196-Ö197-Ö201-Ö202-Ö205-Ö208-Ö209-Ö210-Ö211-Ö212-Ö215-Ö217-Ö218-Ö223-Ö224-Ö240-Ö243-Ö244-Ö245-Ö256-Ö257-Ö259-Ö260-Ö261-Ö263-Ö265-Ö268-Ö275-Ö279-Ö281-Ö282-Ö285-Ö287-Ö288-Ö289-Ö290-Ö292-Ö293-Ö295-Ö297-Ö299
Hiçbiri	31	Ö5-Ö6-Ö14-Ö21-Ö36-Ö38-Ö39-Ö46-Ö47-Ö59-Ö60-Ö68-Ö78-Ö83-Ö94-Ö106-Ö113-Ö126-Ö131-Ö133-Ö154-Ö158-Ö183-Ö185-Ö195-Ö231-Ö233-Ö235-Ö241-Ö272-Ö273
Yorumsuz	31	Ö15-Ö19-Ö23-Ö26-Ö31-Ö37-Ö42-Ö44-Ö58-Ö61-Ö77-Ö87-Ö89-Ö96-Ö101-Ö143-Ö152-Ö160-Ö163-Ö175-Ö207-Ö222-Ö226-Ö228-Ö239-Ö247-Ö248-Ö277-Ö291-Ö296-Ö300

Tablo incelendiğinde vatanseverlik değerine dair Öykü 3’de verilen açık uçlu soruya (Yanlarında bulunan ve bu konuda çok okuyup yazmış üçüncü şahıs siz olsaydınız ne düşünürdünüz?) ilişkin öğrencilerden 67’si “1.Kişi Haklı”, 53’ü “2.Kişi Haklı”, 118’i “İkisi de Haklı”, 31’i “Hiçbiri” cevabı vermiş; 31’i ise yorumda bulunmamıştır.

Tablo 4.6. Öğrencilerin “Adalet” Değerine Dair Öykü 3’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
1.Kişi Haklı Çünkü;		
Görev bilinci	53	Ö17-Ö25-Ö26-Ö27-Ö28-Ö30-Ö32-Ö33-Ö40-Ö48-Ö50-Ö53-Ö62-Ö75-Ö88-Ö91-Ö93-Ö105-Ö108-Ö116-Ö123-Ö127-Ö141-Ö144-Ö149-Ö153-Ö157-Ö167-Ö169-Ö174-Ö180-Ö181-Ö186-Ö203-Ö204-Ö206-Ö216-Ö219-Ö229-Ö232-Ö234-Ö236-Ö237-Ö238-Ö252-Ö254-Ö255-Ö264-Ö267-Ö269-Ö274-Ö278-Ö280
Yararlı olmak	11	Ö7-Ö73-Ö99-Ö107-Ö108-Ö109-Ö115-Ö124-Ö139-Ö189-Ö237
2.Kişi Haklı Çünkü;		
Vatanı korumak	32	Ö2-Ö12-Ö20-Ö34-Ö45-Ö64-Ö70-Ö103-Ö112-Ö118-Ö120-Ö125-Ö130-Ö138-Ö142-Ö159-Ö164-Ö171-Ö178-Ö187-Ö200-Ö214-Ö221-Ö227-Ö242-Ö246-Ö258-Ö270-Ö276-Ö284-Ö294-Ö298
Vatanı sevmek	25	Ö21-Ö34-Ö35-Ö41-Ö52-Ö63-Ö70-Ö72-Ö103-Ö121-Ö146-Ö148-Ö159-Ö162-Ö165-Ö179-Ö184-Ö192-Ö198-Ö199-Ö230-Ö251-Ö286-Ö294-Ö298
İkisi de Haklı Çünkü;		
Görev bilinci, yararlı olmak	76	Ö1-Ö3-Ö8-Ö22-Ö24-Ö29-Ö49-Ö54-Ö57-Ö65-Ö66-Ö67-Ö71-Ö76-Ö79-Ö82-Ö84-Ö85-Ö86-Ö90-Ö95-Ö97-Ö98-Ö100-Ö104-Ö110-Ö111-Ö114-Ö119-Ö122-Ö128-Ö132-Ö134-Ö136-Ö140-Ö145-Ö161-Ö166-Ö168-Ö170-Ö172-Ö173-Ö176-Ö177-Ö182-Ö188-Ö190-Ö191-Ö193-Ö194-Ö196-Ö197-Ö201-Ö205-Ö208-Ö209-Ö211-Ö212-Ö215-Ö217-Ö224-Ö240-Ö243-Ö257-Ö259-Ö260-Ö265-Ö268-Ö275-Ö279-Ö282-Ö287-Ö288-Ö290-Ö295-Ö297
Vatanı sevmek, korumak	85	Ö1-Ö3-Ö8-Ö10-Ö11-Ö22-Ö24-Ö29-Ö49-Ö54-Ö56-Ö57-Ö65-Ö67-Ö71-Ö74-Ö79-Ö80-Ö81-Ö82-Ö84-Ö85-Ö86-Ö90-Ö92-Ö95-Ö97-Ö98-Ö104-Ö110-Ö111-Ö114-Ö119-Ö128-Ö132-Ö134-Ö136-Ö137-Ö140-Ö155-Ö156-Ö161-Ö166-Ö168-Ö170-Ö172-Ö173-Ö176-Ö177-Ö182-Ö188-Ö190-Ö191-Ö193-Ö194-Ö196-Ö197-Ö201-Ö202-Ö208-Ö209-Ö211-Ö212-Ö215-Ö217-Ö224-Ö240-Ö243-Ö253-Ö257-Ö259-Ö260-Ö261-Ö268-Ö275-Ö279-Ö282-Ö285-Ö287-Ö28-Ö290-Ö292-Ö293-Ö295-Ö297
Hiçbiri Çünkü;		
Canını vermek	15	Ö21-Ö36-Ö39-Ö46-Ö47-Ö126-Ö129-Ö131-Ö183-Ö185-Ö195-Ö231-Ö233-Ö235-Ö241
Her şeyi yapmak	16	Ö5-Ö6-Ö14-Ö38-Ö46-Ö68-Ö78-Ö83-Ö94-Ö113-Ö133-Ö154-Ö158-Ö195-Ö272-Ö273
Çok çalışmak	4	Ö36-Ö38-Ö106-Ö185
Hakları gözetmek	4	Ö38-Ö59-Ö60-Ö154

Tablo incelendiğinde vatanseverlik değerine dair Öykü 3’te yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “1.Kişi Haklı” diyen 67 öğrencinin cevapları 2 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “Görev bilinci” cevabını 53 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Vatanımızı seviyorsak görevlerimizi yerine getirmeliyiz.” (Ö28)

“Vatanını seven bir kişi görevini hakkı ile yapar.” (Ö40)

“...Bu söz halka ait ve kişisel sorumluluklarımızı yerine getirmekten geçer. Örneğin askere gitmek gibi.” (Ö53)

“...Bu söz gerçektende çok doğru bir sözdür. Çünkü eğer görevini iyi yaparsan vatanına bir katkıda bulunursun.” (Ö116)

“Vatanını seven insanlar vatandaşlık görevlerini de en iyi şekilde yaparlar.” (Ö123)

“Asıl vatanseverlik üzerine aldığı sorumluluğu yapmak, görevini yerine getirmektir.” (Ö167)

“...Ülkede herkesin görevini en iyi şekilde yapması sorumluluktur. Fakat ülkeyi sevmek ya da sevmemek bir tercihtir.” (Ö216)

“ Herkes yurduna, vatanına karşı sorumluluklarını yerine getirmeli, vatani için daha çok disiplinli olmalıdır.” (Ö219)

Bunlardan 2. kategori olan “Yararlı olmak” cevabını 11 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Vatanını en çok seven, vatani için yararlı olandır.” (Ö7)

“Kendine uygun meslek seçip ülkesine katkılar yapmak vatanseverliktir.” (Ö73)

“Vatanını sevmenin ötesinde emek vermek gerekir.” (Ö99)

“Görevini en iyi şekilde yapan kişi her daim ülkesine yararlı olur...” (Ö139)

“Vatanını çok sevmek ona bir faydasının dokunması demektir.” (Ö189)

Vatanseverlik değerine dair Öykü 3’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “2.Kişi Haklı” diyen 53 öğrencinin cevapları 2 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “Vatani korumak” cevabını 15 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Vatanını en çok seven onu en iyi şekilde savunandır.” (Ö20)

“...İnsan işini ne kadar iyi yaparsa yapsın, vatanını korumazsa vatansever olmaz.”
(Ö34)

“Vatanını seviyorsan tek görev bilinci yeterli değildir. Korumak da gerekir.” (Ö125)

“Vatanını her türlü seven, koruyan kollayan vatanseverdir.” (Ö130)

“Vatanseverlik bayrağını, bağımsızlığını, cumhuriyeti, toprağını, ananı ve babanı koruyabilmektir.” (Ö142)

“Bütün herkes işini iyi yapabilir, ama vatan haini olabilir.” (Ö171)

“Atalarımız bu vatani ne zorluklar altında kurtardılar. Bize düşen maddi ve manevi değerleriyle vatanımızı korumaktır.” (Ö200)

“Vatanını sevmeyen insanlar da görevlerini iyi yapabilirler. Önemli olan vatani içten sevmek ve korumaktır.” (Ö294)

Bunlardan 2. kategori olan “Vatanı sevmek” cevabını 25 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“...İlk önce görev önemli değildir. Vatanının tarihini bilen ve her şeyiyle seven gerçek vatanseverdir.” (Ö103)

“İşini iyi yapan herkes vatanını en çok seven olsaydı, çalışmayan insanlar vatanını sevmiyor mu olacaktı?” (Ö146)

“...Vatanseverlik sadece görevini hakkı ile yapmak değildir.” (Ö148)

“Vatan en iyi şehidine, dağına, taşına sahip çıkarak korunur.” (Ö162)

“İşini, görevini iyi yapan vatansever demek değildir. Asıl vatanseverlik insanını, atalarını, toprağını sevendir.” (Ö192)

Vatanseverlik değerine dair Öykü 3’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “İkisi de Haklı” diyen 118 öğrencinin cevapları 2 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “Görev bilinci-yararlı olmak” cevabını 76 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Vatansever bir insan vatanını seven, koruyan ve görevini en iyi yapandır. Vatanseverlik bunların bütünüdür.” (Ö22)

“Zaten ülkesini, dağını, taşını, ovasını, şehidini sevip koruyan kişi görevini en iyi yapan kişidir.” (Ö29)

“Vatanını en çok seven kişi hem görevini en iyi yapandır, hem de dağını, taşını, toprağını, köyünü, yolunu, atalarını, şehidini seven ve koruyandır.” (Ö49)

“Ülkemizi koruyup gözetirken sevmeliyiz ve ülkemizin ilerlemesi için görevimizi çok iyi yapmalıyız.” (Ö82)

“...Vatansever bir insan ülkesini her yönüyle sever, sevgiyle bağlı olduğu ülkesini korumak için çalışır.” (Ö86)

“Vatanını sevmek demek görevlerini zamanında yapmaktır. Ayrıca vatanını korumaktır.” (Ö161)

“...Askersen iyi korursun, öğretmensen iyi insanlar yetiştirirsin. Hem görevini iyi yapmış olursun hem de bunun sonucunda vatanını korumuş olursun.” (Ö194)

“Vatan sevgisi görev bilincinden geçer. Bir kişi işini iyi yapıyorsa bu vatanına katkıda bulunmak istediğindedir. Öte yandan vatani koruyup kollamak, sevmek demektir.” (Ö197)

“Vatanını en çok seven görevlerinin ve sorumluluklarının bilincinde olandır. Hiçbir karşılık belemeksizin görevlerini yerine getirip milli kültür, milli dil, milli tarih gibi ortak öğelerin bilincinde olup onları özenle koruyandır. Kısaca gerçek vatansever ülkesini koruyup ona karşı duyarlı davranandır.” (Ö208)

Bunlardan 2. kategori olan “Vatanı sevmek, korumak” cevabını 85 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir.

“İnsan vatanının her şeyini seviyorsa çok çalışır. Ülkesinin güzelliklerini sevmek ve ülkesinin güzelliği için çalışmak vatani sevmektir.” (Ö3)

“Vatanını seven kişi hem görevini iyi yapar hem de dağını, taşını, toprağını, köyünü, yolunu, atalarını şehidini sever.” (Ö49)

“...Vatansever milletini ve ülkesini sever, işini severek yapar ve ülkesini ileri götürür.” (Ö79)

“Her insan sahip olduğu değerleri sever ve bunun bilincinde görevini yerine getirirse gerçek vatansever olur. İnsanlar hiçbir şey yapmayıp ben vatanımı seviyorum derse, vatana faydalı olmaz ve işe yaramazsa zaten vatan için değil kendi çıkarları için çalışıyor demektir.” (Ö84)

“Vatanımız için canını veren şehitlerimiz olmasaydı bu vatan bize kalmazdı.” (Ö155)

“Görevini en iyi yapan taşını, toprağını, dağını koruyandır. Türkiye Cumhuriyeti’ni koruyup kollayandır.” (Ö177)

“Vatanını koruyan kollayan seven insan tam bir vatanseverdir.” (Ö182)

“Görevini en iyi yapan kişi milletine, ülkesine her türlü kolaylık ve yardımı sağlar. Bunu severek yaptığı için bir vatanseverdir.” (Ö196)

“Gerçek vatansever üzerinde bulunduğu toprak parçasını layığıyla seven ve o toprak parçası üzerinde yaşayan insanlara hizmet eden kişidir. Vatansever, barışı ve huzuru sağlamalı ve bunu her halükarda korumalıdır.” (Ö209)

“Vatanseverlikte görev bilinci ve manevi değerlerin dengede olması gerektiğine inanıyorum.” (Ö212)

“Vatanını en çok seven toprağını da sever, onları korur ayrıca görevini de en güzel şekilde yerine getirir. Değerlerini korur, sahtekârlık yapmaz.” (Ö279)

“ Sadece görevini hakkı ile yapan değil, vatanına hayırlı insan olan Atatürk’ün değerlerine sahip çıkan, büyüklerine saygılı olan kişi tam bir vatanseverdir.” (Ö293)

“Vatani korumak ve sevmek vatanseverlik demektir.” (Ö295)

Vatanseverlik değerine dair Öykü 3’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “Hiçbiri” diyen 31 öğrencinin cevapları 4 alt kategoride toplanmıştır

Bunlardan 1. kategori olan “Canını vermek” cevabını 15 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Vatanseverlik görevini yerine getirmenin ötesinde vatani için canını feda etmektir.”
(Ö21)

“Vatanını seven, onun için gecesini gündüzüne katarak çalışan ve canını verebilen kişilerdir.” (Ö36)

“Vatanseverlik, milletini sevmek onun için canını bile feda etmektir.” (Ö126)

“Vatan için ölmeyi göze alan, gerçek vatanseverdir.” (Ö233)

Bunlardan 2. kategori olan “Her şeyi yapmak” cevabını 16 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Vatanını en çok seven vatani için tüm fedakârlığı yapar.” (Ö5)

“Vatanını seven kişi vatani için elinden geleni yapar...” (Ö6)

“Vatanını seven üzerine düşeni yapar. Vergisini verir, kul hakkı yemez, elinden gelen her şeyi yapar.” (Ö83)

“ Vatanını en çok seven onun için varını yoğunu hiç düşünmeden gözü kapalı verendir.” (Ö272)

Bunlardan 3. kategori olan “Çok çalışmak” cevabını 4 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Devlet birilerinin koltukta oturup para biriktirmesiyle olmaz. Vatanseverlik çok çalışmak devleti korumakla olur.” (Ö106)

“Vatani sadece sevmekle olmaz, onun için emek harcamakla ancak vatansever olunur.” (Ö185)

Bunlardan 4. kategori olan “Hakları gözetmek” cevabını 4 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Vatansever vatani için en iyisini düşünen, düşündüğünü hayata geçirendir. Vatanında yaşayan insanların haklarını gözetendir. Haksızlıklara göz yummayandır.” (Ö38)

“ Vatanını seven herkes eşittir.” (Ö59)

“Vatanını seven herkes eşittir. Çünkü vatanını seven ne olursa olsun vatanını düşünür.” (Ö60)

“Vatanını çok seven başkalarının haklarını gözetken kişidir.” (Ö154)

ÖYKÜ 4

Farklılıklara Saygı Duyma” konusunun tartışılacağı bir toplantıda konuşmacılardan biri karşısındaki farklı insana saygı duyabileceğini ancak bunun şartının ondan benzer bir saygı görmeye bağlı olduğunu söylemiştir.

Bir diğer konuşmacı farklılıklara saygı duymanın şarta bağlanmadan yapılması gerektiğini söylemiş, doğrunun bu olduğu konusunda ısrar etmişti.

Tartışmaya üçüncü sırada katılan konuşmacı(siz olsaydınız ne söylediniz? Neden?)

Tablo 4.7. Öğrencilerin “Farklılıklara Saygı Duyma” Değerine Dair Öykü 4’de Verilen Açık Uçlu Soruya (Tartışmaya üçüncü sırada katılan konuşmacı siz olsaydınız ne söylediniz?) İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
Şartlı olmalı	75	Ö6-Ö8-Ö10-Ö11-Ö13-Ö14-Ö20-Ö24-Ö29-Ö32-Ö40-Ö41-Ö42-Ö46-Ö47-Ö48-Ö52-Ö55-Ö66-Ö71-Ö72-Ö73-Ö75-Ö79-Ö83-Ö84-Ö90-Ö92-Ö95-Ö100-Ö104-Ö114-Ö116-Ö119-Ö124-Ö127-Ö136-Ö138-Ö140-Ö145-Ö164-Ö172-Ö175-Ö177-Ö179-Ö184-Ö187-Ö188-Ö196-Ö197-Ö202-Ö203-Ö213-Ö214-Ö220-Ö222-Ö228-Ö229-Ö232-Ö234-Ö236-Ö243-Ö245-Ö252-Ö260-Ö263-Ö264-Ö267-Ö275-Ö276-Ö280-Ö294-Ö295-Ö297-Ö298
Şartsız olmalı	198	Ö1-Ö2-Ö3-Ö4-Ö5-Ö7-Ö12-Ö16-Ö17-Ö18-Ö21-Ö22-Ö25-Ö26-Ö27-Ö28-Ö30-Ö33-Ö34-Ö36-Ö37-Ö38-Ö39-Ö43-Ö44-Ö45-Ö49-Ö50-Ö51-Ö53-Ö54-Ö57-Ö60-Ö61-Ö62-Ö63-Ö64-Ö65-Ö67-Ö68-Ö69-Ö70-Ö74-Ö76-Ö77-Ö78-Ö80-Ö81-Ö82-Ö85-Ö86-Ö87-Ö88-Ö91-Ö94-Ö96-Ö97-Ö98-Ö99-Ö103-Ö105-Ö106-Ö107-Ö108-Ö109-Ö110-Ö111-Ö112-Ö113-Ö117-Ö118-Ö120-Ö122-Ö123-Ö125-Ö126-Ö128-Ö129-Ö130-Ö133-Ö134-Ö135-Ö137-Ö141-Ö142-Ö143-Ö144-Ö14 6-Ö147-Ö148-Ö149-Ö150-Ö151-Ö152-Ö153-Ö155-

Tablo 4.7. (devam)

Kodlar	f	Kişiler
Şartsız olmalı	198	Ö156-Ö157-Ö158-Ö159-Ö160-Ö161-Ö162-Ö163-Ö165-Ö166-Ö167-Ö168-Ö169-Ö170-Ö171-Ö173-Ö174-Ö176-Ö178-Ö181-Ö182-Ö183-Ö185-Ö186-Ö189-Ö190-Ö191-Ö192-Ö194-Ö195-Ö198-Ö199-Ö200-Ö201-Ö204-Ö205-Ö206-Ö207-Ö208-Ö209-Ö210-Ö211-Ö212-Ö215-Ö216-Ö217-Ö218-Ö219-Ö221-Ö224-Ö226-Ö227-Ö230-Ö231-Ö233-Ö235-Ö237-Ö238-Ö239-Ö240-Ö241-Ö244-Ö246-Ö247-Ö248-Ö249-Ö250-Ö251-Ö253-Ö254-Ö255-Ö256-Ö257-Ö258-Ö259-Ö261-Ö262-Ö266-Ö268-Ö269-Ö270-Ö271-Ö272-Ö273-Ö274-Ö277-Ö278-Ö279-Ö281-Ö282-Ö283-Ö284-Ö285-Ö286-Ö289-Ö290-Ö291-Ö292-Ö293-Ö296-Ö299-Ö300
Yorumsuz	27	Ö9-Ö15-Ö19-Ö23-Ö31-Ö35-Ö56-Ö58-Ö59-Ö89-Ö93-Ö101-Ö102-Ö115-Ö121-Ö131-Ö132-Ö139-Ö154-Ö180-Ö193-Ö223-Ö225-Ö242-Ö265-Ö287-Ö288

Tablo incelendiğinde farklılıklara saygı duyma değerine dair Öykü 4’de verilen açık uçlu soruya (Tartışmaya üçüncü sırada katılan konuşmacı siz olsaydınız ne söylerdiniz?) ilişkin öğrencilerden 75’i “Şartlı olmalı”, 198’i “Şartsız olmalı” cevabı vermiş; 27’si ise yorumda bulunmamıştır.

Tablo 4.8. Öğrencilerin “Farklılıklara Saygı Duyma” Değerine Dair Öykü 4’de Verilen Açık Uçlu Soruya Verdiği Cevabın Nedenine İlişkin Görüşleri

Kodlar	f	Kişiler
Şartlı Olmalı Çünkü;		
Karşılıklılık	67	Ö6-Ö8-Ö10-Ö11-Ö13-Ö14-Ö20-Ö29-Ö32-Ö41-Ö46-Ö47-Ö48-Ö55-Ö66-Ö71-Ö72-Ö73-Ö75-Ö79-Ö83-Ö84-Ö90-Ö92-Ö95-Ö100-Ö104-Ö114-Ö116-Ö119-Ö124-Ö136-Ö138-Ö140-Ö145-Ö164-Ö172-Ö175-Ö177-Ö179-Ö184-Ö188-Ö196-Ö197-Ö202-Ö203-Ö213-Ö214-Ö220-Ö228-Ö229-Ö232-Ö234-Ö236-Ö243-Ö245-Ö252-Ö264-Ö263-Ö267-Ö275-Ö276-Ö280-Ö294-Ö295-Ö297-Ö298
Yorumsuz	8	Ö24-Ö40-Ö42-Ö52-Ö127-Ö187-Ö222-Ö260
Şartsız Olmalı Çünkü;		
Her insan farklıdır, özeldir.	55	Ö4-Ö5-Ö16-Ö17-Ö22-Ö28-Ö30-Ö44-Ö45-Ö51-Ö57-Ö62-Ö74-Ö77-Ö80-Ö85-Ö94-Ö108-Ö117-Ö118-Ö122-Ö129-Ö130-Ö133-Ö134-Ö135-Ö137-Ö151-Ö152-Ö155-Ö157-Ö160-Ö173-Ö176-Ö181-Ö183-Ö185-Ö186-Ö189-Ö206-Ö209-Ö219-Ö221-Ö227-Ö230-Ö249-Ö250-Ö251-Ö261-Ö269-Ö270-Ö271-Ö272-Ö282-Ö300
Saygı gereklidir, zorunludur	99	Ö2-Ö3-Ö21-Ö26-Ö33-Ö34-Ö36-Ö38-Ö49-Ö64-Ö65-Ö69-Ö76-Ö78-Ö80-Ö81-Ö82-Ö86-Ö91-Ö96-Ö97-Ö98-Ö99-Ö103-Ö106-Ö107-Ö112-Ö113-Ö120-Ö123-Ö125-Ö126-Ö128-Ö142-Ö143-Ö144-Ö150-Ö153-Ö156-Ö158-Ö159-Ö161-Ö162-Ö169-Ö170-Ö174-Ö178-Ö182-Ö190-Ö191-Ö192-Ö194-Ö195-Ö198-Ö199-Ö200-Ö204-Ö205-Ö207-Ö208-Ö211-Ö212-Ö215-Ö216-Ö217-Ö218-Ö225-Ö226-Ö231-Ö233-

Tablo 4.8. (devam)

Kodlar	f	Kişiler
Saygı gereklidir, zorunludur	99	Ö235-Ö237-Ö238-Ö239-Ö241-Ö244-Ö248-Ö253- Ö254-Ö255-Ö256-Ö257-Ö258-Ö262-Ö268-Ö273- Ö274-Ö277-Ö278-Ö279-Ö281-Ö284-Ö286-Ö289- Ö290-Ö291-Ö292-Ö293-Ö296
Yorumsuz	45	Ö1-Ö7-Ö12-Ö18-Ö25-Ö27-Ö37-Ö39-Ö43-Ö50-Ö53- Ö54-Ö60-Ö61-Ö63-Ö67-Ö68-Ö70-Ö87-Ö88-Ö105- Ö109-Ö110-Ö111-Ö141-Ö146-Ö147-Ö148-Ö149- Ö163-Ö165-Ö166-Ö167-Ö168-Ö171-Ö201-Ö210- Ö240-Ö246-Ö247-Ö259-Ö266-Ö283-Ö285-Ö299

Tablo incelendiğinde farklılıklara saygı duyma değerine dair Öykü 4’te yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “Şartlı olmalı” diyen 75 öğrencinin cevapları 2 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “Karşılıklılık” cevabını 66 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Biz başkalarının farklılıklarına saygı duyarsak, onlarda bize saygı duyarlar.” (Ö8)

“Kimse kendisine saygı göstermeyen kişiye saygı göstermek istemez...” (Ö48)

“Her insana saygı duyalım ki onlarda bize saygı duysun.” (Ö71)

“Herkes birbirine eşit ve karşılıklı saygı göstermelidir.” (Ö75)

“...Karşıdaki insan ne kadar saygılı ise sen de ona o kadar saygı gösterirsin.” (Ö95)

“Saygı duymak karşılıklı yapılan bir iştir...” (Ö184)

“Siz ne kadar saygı gösterseniz de karşınızdaki kişi size saygı duymazsa, insanların sabrı da bir yere kadar. Saygı göstermeyene saygı göstermezsin.” (Ö202)

“Bana saygı duymazsa bende ona saygı duymam. Dünya menfaat dünyası.” (Ö232)

“Farklılıklara saygı duyarım. Ancak aynı saygıyı görmek şartıyla.” (Ö234)

“Sen bir insana saygı gösteriyorsan, ondan da bekliyorsun demektir.” (Ö297)

Bunlardan 2. kategori olan “Yorumsuz” cevabını ise 8 öğrenci vermiştir.

Farklılıklara saygı duyma değerine dair Öykü 4’de yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların nedenine ilişkin öğrencilerden “Şartsız olmalı” diyen 198 öğrencinin cevapları 3 alt kategoride toplanmıştır.

Bunlardan 1. kategori olan “Her insan farklıdır, özeldir.” cevabını 55 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Farklılıklara saygı duymamız gerek. Çünkü herkes farklıdır, aynı değildir.” (Ö17)

“Farklılıklara saygı duymak her insanı olduğu gibi kabul edip, ayırım yapmadan ona değer vermektir.” (Ö22)

“Herkes aynı olmadığı için herkese farklı şekilde saygı göstermeliyiz.” (Ö30)

“Farklılıklar zenginliktir. Kesinlikle saygı duyulması gerekir. Karşıdaki saygı göstermezse, bu durum onun eksikliğinden kaynaklanır. İnsan olup saygı duymaya devam edilmelidir.” (Ö57)

“Farklılıklara saygı duyulmalıdır. Çünkü herkes, farklı görüş ve düşüncelere sahiptir.” (Ö118)

“...Farklılıklar insanların elinde olan bir şey değildir. Kendini onların yerine koyarak daha iyi anlarsın.” (Ö135)

“Farklılıklar insana özeldir. Bir insanı o yapan özelliklerdir. Bu nedenle farklılıklara saygı duymalıyız.” (Ö155)

“...Her insan birbirinin aynısı değildir. Herkes farklı yaratılmıştır.” (Ö206)

“...Düşünceler ve fikirler özel yargılardır. Farklıdır. Bu nedenle farklılıklara saygı duymalıyız.” (Ö269)

“Farklılıklara şart belirtmeksizin saygı duyulmalıdır. Çünkü nasıl dünyaya geleceğimizi biz belirlemiyoruz.” (Ö283)

Bunlardan 2. kategori olan “Saygı gerekliliktir, zorunluluktur.” cevabını 99 öğrenci vermiştir. Bu açıklamayı yapan öğrencilerin görüşlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

“Farklılıklara saygı duyarken ortaya bir şart sunmak pazarlık yapmaktır. Bu yanlış bir durumdur.” (Ö33)

“Karşımızdaki farklı da olsa kusurlu da olsa ona saygı duymamız gerekir.” (Ö38)

“Her insana öncelikle insan olduğu için saygı duymak gerekmektedir.” (Ö80)

“Herkesin fikir ve farklılıklarına bir koşul olmadan saygı duymalıyız.” (Ö107)

“Saygı şartsız ve koşulsuz olmalıdır.” (Ö112)

“Herkesin farklılığı ne olursa olsun saygı duyulmalıdır. Bu fiziksel de olabilir, psikolojik de.” (Ö162)

“Bu hayatta herkesi sevmek zorunda değiliz, ama herkese saygı göstermek zorundayız.” (Ö174)

“Karşımızdaki kim olursa olsun, nasıl davranırsa davranısın, saygı göstermek zorundayız.” (Ö190)

“Farklılıklara saygı duyma herkesin yapması gereken bir davranıştır. Ama bu konunun tartışılıyor olması bile, farklılıklara saygı duymadığımızı gösterir.” (Ö198)

“Farklılıklara saygılı olunmalıdır. Çünkü saygı menfaatle olmaz.” (Ö233)

Bunlardan 3. kategori olan “Yorumsuz” cevabını ise 45 öğrenci vermiştir

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Değerlerine İlişkin Öykülere Dayalı Görüşleri adlı çalışmada, vatandaşlık eğitimi çerçevesinde, öğrencilerin değerleri kazanma durumlarını ve değerlere ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu bölümde, araştırmada elde edilen sonuçlar ve araştırmaya yönelik geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuçlar

Sekizinci sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde yer alan değerleri kazanma durumları, öykülerin sonunda yer alan sorulara verdikleri cevaplar dikkate alınarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin cevaplarından değerler konusunda fikir sahibi oldukları, değerleri yaşamlarında uyguladıkları ve bu konularda yorum yapabilme eğilimleri olduğu anlaşılmıştır. Öğrenciler değerlere ilişkin görüşlerini belirtirken olan ve olması gereken davranışların ayrımını gerçekleştirebilmişlerdir.

Öğrencilerin değerlere ilişkin öykülere verdikleri cevaplardan “farklılıklara saygı duyma” değerinin “saygı” değeriyle kavramsal olarak karıştırıldığı, karşılıklılık ilkesinin gözetilmesi gerektiği cevabı üzerinde yoğunlaşma olduğu bulgulanmıştır. Bu durum değerlerin soyutluğunu ortaya koymaktadır.

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde öğrencilerin değerleri kazanmaları yönünde sorunlar olmadığı, ancak dersin seçmeli bir ders olması, önemsenmemesi ve kaldırılmasının değer eğitimiye olumsuz yansıtacağı bulgulanmıştır. Değerler eğitiminin sadece okulda değil, ailede ve toplumda da devam ettirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmış özellikle medyanın olumsuz etkilerinin fazla olduğu belirtilmiştir.

5.2. Öneriler

Değerler eğitiminde ailenin ve okulun yanı sıra medya ve sivil toplum kuruluşlarına da büyük görevler düşmektedir. Bu nedenle bu kısımda Milli Eğitim Bakanlığına, ailelere, medya ve sivil toplum kuruluşları ile araştırmacılara yönelik öneriler yer almaktadır.

5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'na Öneriler

- Okullarda gerçekleştirilen değerler eğitiminde öğrenciyi etkinliklerin içine dâhil ederek, yaşantılarla öğrenmelerini sağlamak, değerlerin kazanılmasını kolaylaştıracaktır. Örnek olaylardan hareketle öğrenciyi muhakeme yapabilme özelliği kazandırarak değerler eğitiminde başarı artırılabilir.
- Değerler eğitiminde kavramların soyut yönü nedeniyle öğrencilerin değerleri içselleştirmelerinde sorunlar yaşanabilmektedir. Bu ders 2015-2016 eğitim öğretim yılı itibariyle ortaokul 8. sınıf müfredatından kaldırılarak, ilkokul 4. sınıf müfredatına alınmıştır. Bu durum soyut kavramların öğrenilmesini daha da zorlaştırarak değerler eğitiminde olumsuzluğa neden olabilecektir. İlgili ders 4. sınıfta olmakla birlikte ortaokul kademesinde de devam etmesi değerler eğitimine katkı sağlayacaktır.
- Değerlerin toplumsal yaşamdaki önemi dikkate alınırsa ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde, değerler eğitimi derslerinin yer alması, akademik başarı kadar önemli görülmesi ve bu derslerin öğrenciyi etkin kılacak, toplumsal yaşama hazırlayacak düzeyde planlanması uygun olacaktır.

5.2.2. Ailelere Öneriler

- Eğitimin ailede başladığı düşünülduğünde ailelerinde değerler konusunda bilgi sahibi olmaları, değerleri yaşamlarında uygulayarak çocuklara örnek olmaları gerekmektedir. Bu nedenle değerler eğitimi konusunda aile eğitimleri gerçekleştirilmelidir.

5.2.3. Medya ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Öneriler

- Medya kuruluşları değerleri gözeterek programlar hazırlamalıdır.
- Sosyal medya araçlarının kullanımı konusunda milli, manevi ve evrensel değerler ve bu değerlerin korunması esas alınarak toplumun her kesimine sosyal medya eğitimi gerçekleştirilmelidir.
- Sivil Toplum Kuruluşları değerlerin kazanılması ve yaşatılması yönünde etkinlikler gerçekleştirebilir.

5.2.4. Araştırmacılara Öneriler

- Benzer çalışmalar eğitim öğretimin farklı kademelerinde farklı bölge ve şehirlerde gerçekleştirilebilir.
- Araştırmaya veliler ve öğretmenler de dahil edilebilir.
- Araştırma hem nicel hem de nitel boyutta gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27
- Akpınar, B. ve Özdaş, F. (2013). İlköğretimde Değer Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Nitel Bir Analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, 105-113.
- Aladağ, S. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi. *TSA*, Cilt 16, Sayı 1, Nisan, 123-146.
- Arısoy, E. (2014). Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Romanlarında Dilin Kullanımı ve Evrensel Değerler, *Yüksek Lisans Tezi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aslan, M. ve Yazıcı, S. (2011). Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile Öğretmen Adaylarının Kahraman Tercihlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Çalışma, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Educational Sciences: Theory&Practice*- 11(4). Güz, 2173-2188.
- Aşan, E. (2013). *İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ekoyay Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Avcı, H. (2002). Yoksulluğa Karşı Sosyal Dayanışma, *Sızıntı*, (279), 132-136.
- Aydın, M. Z. (2006). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Bacanlı, H. ve Dombaycı, M.A. (2012). Değer Eğitiminde Değer Boyutlandırma Yaklaşımı, *II. Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumu*, 16-18 Kasım 2012, İstanbul.
- Bağlı, M. ve Özensel, E. (2005). *Çokkültürlü Vatandaşlık*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- Balay, R. ve Kaya, A. (2014). Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Ahlaki Değer Yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 12, No.28, Aralık, 7-45.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler (7.baskı)*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

- Baloğlu, M. ve Balgamış, E. (2007). İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Özdeğerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 19-31.
- Başaran, İ.E. (1984). *Eğitime Giriş*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Başaran, T.E. (1992). *Yönetimde İnsan İlişkileri*, Gül Yayınevi, Ankara.
- Baysal, N. ve Saman, O. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri İle Değerler Üzerine Bir Çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 34, 56-69.
- Beil, B. (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk*, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Bektaş, F., Nalçacı, A. ve Karadağ, E. (2014). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Algıladıkları Evrensel Değerlerin Bir Yordayıcısı Olarak Okul İklimi. *KEFAD*, Cilt 15, Sayı 1, Nisan, 281-293.
- Bilgin, N. (1995). *Kolektif Kimlik*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Binbaşıoğlu, C. (1982). *Eğitim Düşüncesini Tarihi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.
- Bozok, B. (2010). İlköğretim 8. Sınıf Görsel Sanatlar Dersinde Milli Değerlerin Kazanılmasında Milli Bayramlarımızın Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Caymaz, B. (2007). *Türkiye'de Vatandaşlık*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ceylan, Y. (2012). Toplumsal Değerler ve Medya Etiği. *DÜSBED*, Yıl 4, Sayı 7, Nisan 2012, 46-58. ISSN: 1308-6219
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Çelik, E. (2014). İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Yardımseverlik Tutumlarının Çeşitli Değerkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği), *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çileli, M. (2000). *Ahlâk Psikolojisi ve Eğitimi*. V Yayınları, Ankara.
- Demir, Ö ve Acar, M. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Demirel, Ö. (2002). *Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Dökmen, Ü. (2000). *Yarına Kim Kalacak? Evrenle uyumlaşma Sürecinde Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak*, 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

- Ekmişoğlu, M. (2007). Erken Çocukluk Döneminde Farklılıklara Saygı Eğitimi Kavramı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Farklılıklara Saygı Ölçeği'nin Geçerlik Güvenirlik Çalışması, *Yüksek Lisans Tezi*, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Er, H., Ünal, F. ve Özmen, C. (2013). 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinin 4. Sınıfa Alınmasına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Social Science*, Volume 6, Issue 8, 179-196.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Ergen, G. (2006). Eleştirel-Bilinçli Sevgi Eğitimi. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(12), 144-152.
- Ergil, D. (2011). *Barışı Aramak*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ersoy, A.F. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi uygulamalarına İlişkin Görüşleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Fromm, E. (1998). *Sevme Sanatı*, Say Yayınları, İstanbul.
- Girgin, M. (2012). *Pedagojik Değerler*, Vize Yayıncılık, Ankara.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi, Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişim*. Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları, Amsterdam
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişim*. Ötüken Yayınları, Ankara.
- Gürsakar, N. (2001). *Sosyal Bilgilerde Araştırma Yöntemleri*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Gürses, F. (2010). Türkiye'de Ders Kitaplarında Yurttaşlık: Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarından Bugüne Kavramsal Dönüşüm, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Janki, D. (2005). *İnsani Değerler*, Okyanus Yayınları, İstanbul.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 26, 25-30.
- Kan, Ç. (2009). Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 17, No 3, Eylül, 895-904.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

- Kaya, B. (2013). Barış Eğitimi Programının Kültürlerarası Yeterlilik ve Çatışma Çözme Stratejilerine Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 9 (1), 259-295.
- Kılavuz, R. (2003). *Kamu Yönetiminde Etik ve Bir Sorun Alanı Olarak Yozlaşma*, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- Kılcal, R.Y. (2002). *Vatandaşlık Bilgisi*, Mikro Yayınları, Ankara.
- Kırcaali İftar, G. (1997). *Tek Denekli Araştırma Yöntemleri*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*, Gunay Ofset, Konya.
- Koç, K. (2007). İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar Üzerinde Öğretim Sürecinin Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan Değerlerimiz*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Kuçuradi, İ. (1998). *İnsan ve Değerleri*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kurtkan Bilgiseven, A. (2005). *Türk Milletinin Manevi Değerleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Lickona, T. (1991). *EducatingforChracter*. Bantam Boks. New York.
- Maslow, A. H. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*, Kuraldışı Yayınları, İstanbul.
- Mehmedoğlu, Y. (2005). *Ahlaki ve Dini Gelişim*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Mehmedoğlu, Y. ve Mehmedoğlu, A.U. (2006). *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*, Litera Yayıncılık, İstanbul.
- Merey, Z., Karatekin, K. ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde Vatandaşlık Eğitimi: Karşılaştırmalı Kuramsal Bir Çalışma. *GEFAD / GUJGEF*, 32(3), 795-821.
- Özkartal, M. (2009). İlköğretim Sanat Etkinlikleri Dersinde Dede Korkut Destanı'nın Milli Değerlerin Kazanılmasına Etkisi. *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Özyurt, C. (2008). Küreselleşme, Ulusal Eğitim ve Siyasal Toplumsallaşma, *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi*, Yeni İnsan Yayınları, İstanbul.

- Pighin, G. (2005). *Çocuklara Değer Aktarımı*, Birinci Baskı, İlya İzmir Yayınevi, İzmir.
- Safran, M. ve Dilek, D. (2008). *21.Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi*, Yeni İnsan Yayınları, İstanbul.
- Silah, M. (2000). *Sosyal Psikoloji*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- Sönmez, V. (1990). *Sevgi Eğitimi*, Adım Yayıncılık, Ankara.
- Sönmez, V. (2003). *Sevgi Eğitimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Taftalı, O. (2007). Değer Problemi ve Dünya Görüşü İlgisine Kısa Bir Bakış. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11, Mart, 101-108.
- Tatlıdil, E. ve Esgin Günder, E. (2013). Küreselleşen Değerlerin Eğitim Kurumları Üzerine Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 11, No.26, Aralık, 259-277.
- TDK Sözlüğü (2014), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57205c463bb117.69905211 adresinden 6 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.
- TDK Sözlüğü (2015), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57205bfd7b92b4.10497894 adresinden 9 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.
- Topcubaşı, T. (2015). Farklılıklara Saygı Eğitimi Programının Öğrencilerin Farklılıklara Saygı Düzeyine Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Topçuoğlu, A. (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Yayınları, Ankara.
- Topuz, H. (1995). *Hoşgörü*, D.T.C.F. Basımevi, Ankara.
- Turan, S. ve Aktan D. (2008). Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Uysal, E. (2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler-İslâmî Erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 51-69.
- Ümmet, D., Ekşi, H. Ve Otrar, M. (2013). Özgecilik (Altruizm) Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 11, No.26, Aralık, 301-321.
- Üstel, F. (2005). “*Makbul Vatandaş*”ın Peşinde: II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, 209-223.
- Yıldırım, E. (2006). Yoksul Ailelerde Değerler Değişimi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (33), 47-73.
- Yıldırım, A ve Şimşek H. (2010). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Kitabevi, Ankara.
- Yılmaz, D. (2002). *Üniversiteler için Vatandaşlık Bilgisi*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 8, No.19, Haziran, 207-223.
- Yiğittir, S. ve Keleş, H. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitimi İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Mili Eğitim Dergisi*, Sayı 189, Kış, 2011, 144-155.

EKLER

Ek A: Vatandaşlık Değerleri Anketi

VATANDAŞLIK DEĞERLERİ ANKETİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi müfredatında yer alan ve siz öğrencilerin sahip oldukları vatandaşlık değerlerinden “özgürlük, eşitlik, vatanseverlik ve farklılıklara saygı duyma” gibi değerlerin ölçülmesi amacıyla yapılmaktadır. Kişisel bilgiler bölümünde kendinizi ve ailenizi tanıtmaya yönelik sorular bulunmaktadır. Bu bölümde uygun yerleri (X) ile işaretleyiniz. Tüm soruları eksiksiz ve samimiyetle doldurmanızı rica eder, katkılarınız için teşekkür ederim.

Sibel KURU

Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

1.Cinsiyetiniz	I ( ) Kız			II ( ) Erkek			
2. Kardeş Sayısı	I ( ) Tek çocuk	II ( ) 2 kardeş	III ( ) 3 kardeş	IV ( ) 4 ve üstü kardeş			
3. Anne	I ( ) Sağ			II ( ) Ölü			
4. Baba	I ( ) Sağ			II ( ) Ölü			
5. Anne Baba	I ( ) Birlikte Yaşıyor			II ( ) Ayrı Yaşıyor			
6. Annenin Mezun Olduğu Okul	I ( ) Okuryazar değil	II ( ) İlkokul	III ( ) Ortaokul	IV ( ) Lise	V ( ) Ön Lisans	VI ( ) Lisans	VII ( ) Lisansüstü
7. Babanın Mezun Olduğu Okul	I ( ) Okuryazar değil	II ( ) İlkokul	III ( ) Ortaokul	IV ( ) Lise	V ( ) Ön Lisans	VI ( ) Lisans	VII ( ) Lisansüstü
8. Annenin Çalışma Durumu	I ( ) Çalışıyor			II ( ) Çalışmıyor			
9. Babanın Çalışma Durumu	I ( ) Çalışıyor			II ( ) Çalışmıyor			
10. Ailenizin Gelir Durumu (aylık)	I ( ) 1000TL'de n az	II ( ) 1000-2499 TL	III ( ) 2500-3999TL	IV ( ) 4000-4999TL	V ( ) 5000 ve üzeri		

Aşağıda 4 tane öykü bulunmaktadır. Bu öyküleri okuyunuz. Öykülerin sonunda yer alan soruları nedenleriyle açıklayınız.

Öykü 1

Alışveriş yapmak için bir AVM'ye giren iki genç arkadaş, görüşleri alınmadan kendileri için üretilmiş çantalar, ayakkabılar, elbiseler arasından özgürce seçtiklerini alacaklardır. Günün önemli bir bölümünü AVM'de geçiren arkadaşlar akşama doğru ellerinde birtakım poşetlerle merkezden ayrılıyorlar.

Evlerine gitmek üzere bindikleri dolmuşta yan koltukta oturan meraklı bir yaşlı amcann alınan eşyalar için “Hayırlı olsun.” sözünden sonraki şu ifadesiyle karşılaşıyorlar: Ben sizlerin yaşındayken hazır giyim sektörü bu kadar gelişmemişti. Mesela, elbiselerimi istediğim renkte ve

tarzda terzilerde diktirebiliyordum ve bundan da çok mutlu oluyordum. Gençlerimiz, elbisede olduğu gibi birçok konuda kendileri için hazırlanmışlar arasından seçim yapıyor. Başkaları tarafından planlanan bu hayatın içerisinde yaşamını sürdürüyor. Çoğu zaman da özgür olduklarından bahsediyorlar dedikten sonra “Gerçek bir özgürlük böyle mi olmalı?” diye soruyor yaşlı amca.

Gençler, ellerindeki poşetlerde bulunan eşyalara bakarken yaşlı amcanın söylediklerini düşünüyorlardı. Gerçekten de kendilerine sunulanların arasından seçmişlerdi aldıklarını. **Haklı olabilir miydi bu yaşlı amca? Neden?**

Öykü 2

Bir iş yerinde çalışan işçiler hafta sonu gelince haftalıklarını almaktaydılar. İş sahibi çalıştırdığı işçilerine dolgun ücret veriyordu. Bu iş yerine sonradan gelen ve diğer işçilerle aynı işi yapan işçiler onlardan daha az ücret alıyordu.

Durumdan rahatsız olan bu işçiler bir gün işverene gidip durumdan rahatsız olduklarını, ücretlerinin artırılması gerektiğini ve kendilerine eşit davranılmadığını söylediler.

İşçileri dinleyen işveren bunun mümkün olmadığını çünkü diğer işçilerin kendisinin uzun yıllardır birlikte çalıştığı işçiler olduğunu söyledi. Durumun daha fazla konuşulmamasını istediğini ve konunun eşitlikle ilgisinin bulunmadığını sözlerine ekleyerek işçilerin dışarı çıkmasını istedi.

İşverenin eşitlikle ilgili bu sözlerini dinleyen bir işçi (**siz olsaydınız ne düşünürdünüz? Neden?**)

Öykü 3

Bir devlet dairesinde işlerini halletmek üzere orada bulunan üç kişi sıranın kendilerine gelmesini bekliyordu. Oturdıkları sandalyenin karşısındaki duvarda “Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır.” sözüne gözü ilişen birinci şahıs: Kim demişse ne kadar da doğru söylemiş şu sözü, der. Sonra da görevini hakkı ile yapan herkesin gerçek bir vatansever olduğunu söyler.

İkinci kişi ise asıl vatanseverlik, görev bilinci değil ülkesinin bütün insanlarını, dağımı, taşını, toprağını, ağacını, akarsuyunu, köyünü, yolunu, atalarını, yerin altında yatan şehidini sevmek ve korumaktır, der.

Yanlarında bulunan ve bu konuda çok okuyup yazmış üçüncü şahıs (**siz olsaydınız ne düşünürdünüz? Neden?**)

bu diyalog üzerine şöyle düşünüyordu:

Öykü 4

“Farklılıklara Saygı Duyma” konusunun tartışılacağı bir toplantıda konuşmacılardan biri karşısındaki farklı insana saygı duyabileceğini ancak bunun şartının ondan benzer bir saygı görmeye bağlı olduğunu söylemiştir.

Bir diğer konuşmacı farklılıklara saygı duymanın şarta bağlanmadan yapılması gerektiğini söylemiş, doğrunun bu olduğu konusunda ısrar etmişti.

Tartışmaya üçüncü sırada katılan konuşmacı(**siz olsaydınız ne söylerdiniz? Neden?**)

Ek B: Araştırma İzni

T.C.
MUĞLA VALİLİĞİ
II Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 70004082/44/3952838 13/04/2015 Konu : Araştırma
İzni

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: a)Valilik Makamının 13/04/2015 tarihli ve
70004082/20/3922931 sayılı Oluru.
b)26.03.2015 tarihli ve 28677689-302.14.00.00-1013/5048
sayılı yazınız.

Üniversiteniz, ilköğretim Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal
Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Sibel
KURU'nun tez çalışmasının yapılması talebiyle ilgili ilgi (a) olur
yazımız ekinde gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve yapılan araştırmanın tamamlanmasından
itibaren en geç iki hafta içinde araştırmanın bir Örneğinin CD'ye
kayıtlı olarak, müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda;

Gereğini rica ederim.

Fethi ÖZDEMİR
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
I -İlgi (a) Olur (1 sayfa)

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Muğla ili Köyceğiz ilçesinde doğmuştur. 2000-2007 yılları arasında Muğla Üniversitesi'nde idari personel olarak görev yapmıştır. 2007 yılında Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği'nden mezun olmuştur. Aynı yıl Trabzon ilinin Of ilçesi Gürpınar İlköğretim Okulu'nda öğretmen olarak göreve başlamıştır. 2009 yılından itibaren Muğla İli Menteşe ilçesi Toki Şehit Jandarma Yarbay Alim Yılmaz Ortaokulu'nda Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.